Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 80 (9764) | 1975 чылдың апрель 5, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кеп.

БИСТИҢ ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

ЧИТА. Сибирьниң болгаш Забайкальениң черлерин мелиорастаарының чаңгыс аай системазын ёзугаар эртемни болгаш бүдүрүлгени холбаштыр хөгжүдериниң айтырыгларын Читага болган чөвүлел хуралга чугаалашкан. Аңаа Хакасияның, Тываның, Якутиянның, Красноярскиниң, Иркутскиниң, Улан-Удэниң бүдүрүлге каттыжышкынарының төлөөлекчилери болгаш Сибирьниң институттарының эртемденнери киришкеннер. Тус-тус бөлүктерге хуралдаан соонда, зонаның бирги чөвүлел хуралының киржикчилери суг бугаларын болгаш мооидактарын канчаар тудуп, тургузарын сонуургап көргеннер.

Эртемденнер болгаш мелиораторлар Сибирьниң, Забайкальениң черлерин мелиорастаарының чаңгыс аай холбаалыг системазын ажылдап кылганнар. А ол черлериң эртем-шинчилел институттары Байкал-Амур демир-оруунуң унун дургаар черлерин мелиорастап, экижидериниң системаларын ажылдап кылып эгелээн.

ХАБАРОВСК. Ыраккы Чөөн чүкгүң колхозтарының болгаш совхозтарының шөлдериниң кырындан самолёттар болгаш вертолёттар минерералдыг чемишчидилгелерни чаштырып эгелээн.

АН-2 болгаш МИ-2 дээр машиналарның 50 ажыг экипаждары агаардан чемишчидилге төп чоруп турар. Олар Амур области, Хабаровск болгаш Приморье крайларда тараа шөлдерин чемишчидип эгелээн.

ПАВЛОДАР. Павлодарның Иртыш чоогунуң мурнуу районнарында хову ажылдары эгелээн. Барнаул районда «Жаймиский» совхоз шык базырыышкынынче чаа эгелеп киргеи. А Сатпаев аттыг совхозта ол ажылды 16 муң гектарның 4,5 муң гектарында доозупкан. Ол бүгү шөлге шык базырыышкыны бо хүннерде бүрүн доозулган турар.

Трактористер Жайсултан Канышев, Арстан Арбасов дээш дыка хөй кижилер хүннүң-не ийи норма чедир ажылдап, шалыпчы чоруун көргүзүп турарлар. Ол ышкаш Лебяжье болгаш Май районнарның ажыл-агыйлары база-ла шык базырыышкынынче эгелеп киришкеи.

ДУШАНБЕ. Шаартуз районнуң тускай ногаа ажылдыг «Хаваскор» совхозунуң чер ажылдыглары помидорлар өзүмнерин черге олуртуруп Таджикистанда бир-ле дугаарында эгелээн.

Бо чылын «Таджик кат-ногаа» эргелелиниң ажыл-агыйлары помидорну 1200 гектар харе шөлге олуртуп, тарыыр деп турар. Ол шөлдериң чартык кезининге «Волгоградский» дээр бедик дүжүттүг чаа сортту тарыыр.

(СЭТА).

1975: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ДООЗУКЧУ ЧЫЛЫ

Республиканың тудугларында

ЧАА КОМБИНАТ

Кызылдың ыяш ажылдап кылыр комбинадын ажыглалга хүлээп алырының актызынга чоокта чаа ажылчын комиссия ат салган. Улуг-Хемиин оң талазында суурнуң алдыы дужунда туттунган бо чаа объектиде тургускан дериг-херекселлерин Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ыяш дилер негинин ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары эдиктирип эгелээн.

Республиканың улус ажыл-агыйын, ылангыя тудуг-сууржулганы хөгжүдериге чугула ужур-дузалыг болгаш Тывада улуг бүдүрүлгелериң бирээзинге саңдыр бо объект каш хонгап-ла белен продукцияны —дилиг материалдарын берип эгелээр.

Бо комбинатта барык бүгү ажыллар механизаттытынган. Ам оон бүдүрүлге технологиязы-биле каксы аарак таныжын көрээлиннер. Хем кыдыында септиң адаан дуй чалдап каан. Ол хөолбекке келген сал ыяжын диштиг транспортёрлар илбектээш комбинатче углаптар. Орук ара чоон-чиңгезиниң, узун-ыскызының, кадыг, чымчаанның аайы-биле сорттаттынар.

Дилдирер дээн чудуктарны бетонпан кылган изиг суглуг улуг хөолбекке дүлүптер. Аңаа чудуктарның довурак, сайы аптаттынар (хирээ бизи ,урелбезин дээш), кыжын доң чудуктар эриир — дилдинери чиик болур.

Хөолбекке чугдунуп, эрээн чудуктарны комбинаттың ийги кадынче транспортёрлар соортун үндүрер бээр. Чудуктарның баштайгызы пилорама чанында чоохшулап ора доора тургузуп каан калбак демирни ажыда үзүптерге электри тогу өжер, транспортёр турүптар. Электри күжү-биле шимчеп чоруп турар вагонетканың башкарыкчызы кнопкаларны базып тургап, демги чудукту механизмнер күжү-биле дүжүрүп, пилорама чедире бээр. Ыяшты эптиг кылдыр аңдарып эде каап алырын вагонетка болу боттандырар.

Ийиги каытта тургускан ийи пилораманы ажылдадып башкарарын база-ла бүрүүнү-биле автоматчыткан. Оларның күжү улуг, бирээзи-ле бир эзлчегде 130 кубометр ыяшты дилдиринтер. Баштайгы пилорамадан үнген манзалар транспортёрларны дамчаап, ийиги пилорамага баар. Олар ийи аңы-даа ажылдап болур. Белеп болган дилиг материалдары адаккы каытка келгеш, сорттаттынган соонда белен продукция складынга кирер.

А хирээнди, хыртың, чөвүрээ аймаа пилорамалар адаада бункерлерни, транспортёрларны дамчыштыр котельнаяже углаптар. Орук ара калбак хыртыңнар, чөвүрээлер дээр-бедеттингеш, одалга складынга баар. Чүгле хирээнди аймаа оттулар котёлдарны мында тургускан. Оларның изиткен суу-биле комбинатның бажыңнарын чылыдын, доң чудуктарны демги хөолбекке эргизер.

Чаа объектиниң ийити ажылын допчузу-биле чугаалаарга ындыг-дыр. Амгы үеде ийида эдиктирилге ажылдары хайыышкынныг чоруп турар. Ону ыяш ажылдап кылыр комбинаттың улуг механиги В. А. Горбунов удуртуп турар. Эрткен четвергте аңаа барып, эдиктирилге ажылының кандыг янзылыг чоруп турары-биле таныштывыс. Чай аразында эш Горбунов-биле бистиң аравыска мындыг чугаа болду.

— Виктор Аркадьевич, комбинат кажан шуудап ажылдап эгелээвил?

— Келир неделяда, апрель 8—10-дан эгелеп дилиг материалдарын берип эгелээр бис.

— Комбинаттың онзагай үүлдериниге база бүдүрүкчүлүүнге хамаарыштыр чүү чугаалап болур силер?

—Ол бүгүнү тайылбырлап чугаалаары берге. Бирээде, ыяш дилдирип болбаазырадырының бүгү ажылдары механизаттынган болгаш автоматчыттынган. Ийнде, чыл дургузунда чуп арыглаан, эриг чудуктар дилдирер болгаш пилорамаларның бүдүрүкчүлүү улуг. Олар чылда 75 муң кубометр ыяшты дилдирер. Ол дээрге амгы үеде Кызылдың бүгү ыяш ажылдап хылып турар бүдүрүлгелериниң (оларның саны он чоокшулап турар) чылда дилдирер ыяжы-дыр. Бо комбинат долу күчүзү-биле ажылдап эгелээргеоларның нургулайы хаг-дынар. Ийи хире черге брустар дилдирер апаар боор. Ынчангаш бүгү республика дилиг материалдарын моон алыр.

Эрги цехке ажылдап турган ажылчыннарывыстың хөй кезии мында келген, чаа техниканы башкарарын шиңгээдип ап турарлар—дээш, механик, транспортёр лентазын дыңзыдып турган пилорамщиктерни кый депти:

— Воротников, каш чудуктардан эрттириптиңерем. Келген улус сонуургап көрзүн.

Ыяш дилер цехке үр үеде ажылдап келген бригадир Павел Павлович Воротников «Бичии кедээр-кедээр тургулаңар, пилорама ажылдадыр дээрге үглеп-ле кээр улус ийин» дигилей каап, башкарылга пультузунга келгеш иштин, даштын тургускан коңгаларны ийи удаа этси каапкан:

— Тихон Михайлович, транспортёрну хөделдирипкеш, олудуң ээлей каавыт—дидир.

Бо коллективтин база бир хоочуну, назылай берген Т. М. Тетюров транспортёр чанында пультуциуң кнопказын базыпкаш, электровагонетказынга олуруп чыдырда-ла транспортёр чудуктарны шууттур илбектеп алган келди.

Баштайгы чудук пилорамага киргеш, саат-даа чок ону эрте берди, саң дорт кылдыр дилдинген манзалар боттарыла тускай херекселлерни дамчыштыр ийги пилораманың чанында баардылар.

Комбинаттың баштайгы продукциязының бүттүнүп эгелээни ол.

С. МААДЫ.

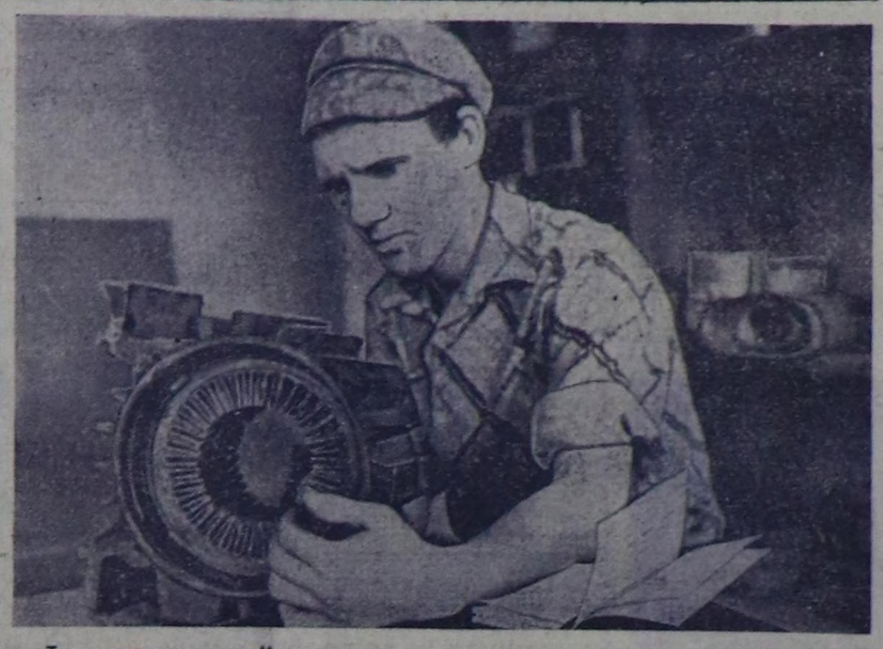

Тыва коммунзнергонуң Кызылда септелге цегиниң слесары Иван Иванович Уланов электри дериглерин септээриниң мастери, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Мурнаичы ажылчын ай, квартал планын ажыр күүсеткеш, үени мурнап, 1975 чылдың октябрьның үлүүнде ажылдап турар.

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының бирги кварталының бүдүрүлге онаалдазын ол март 26-да күүсеткеш, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 105 чыл болур оюнга алдар болдурган коммунистиг субботник хүнүнде И. Уланов ийи норманы күүседирин хүлээнген.

ЧУРУКТА: бүдүрүлгеде беш чылдың мурнаичыларының бирээзи И. И. Уланов септелге үезинде.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Дүүн Кызылга

БЕШКИ КАЪТТЫ ТУТКАН

Республика найысылалында 265 кижи чурттаар «Турист» аалчылар бажыңының тудуу 1974 чылда эгелээнин солунардан номчаан болгай бис. Оон тудуун Николай Велигодскийге удуртган, 22 кижиден тургустунган бедик мергежилдиг дашчылар бригадазы чорудуп, айыткан графигин мурнап орар.

Дүүн тудугжулар аалчылар бажыңының улус чурттаар корпузунуң бешки каъдын бүрүү-биле салып доскан. Ам олар аалчылар бажыңының хары угда 260 кижи кирер кинотеатрының болгаш 196 олуттуг ресторанның тудуунче кирген.

В. ЧАДАМБА.

АЛДАРЛЫГ БАЙЫРЛААЛ

Апрель 3-те Москвага, Эвилелдер бажыңының Колоналыг залынга, Москваның ажылчы чоннар төлөөлекчилериниң байырлыг хуралы болган. Ук хуралды Венгрияны фашистиг дарлалдан хостаанының 30 чыл оюнга тураскааткан.

Президиумда —эштер М. А. Суслов, П. Н. Демичев, К. Ф. Катушев болган оскедаа албан кижилери. Олар-биле кады — ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Күрүне Хуралының Даргазы, Венгр-совет найырал иитилелиниң даргазы Антал Апрога баштаткан ук иитилелдің делегациязы, ВСАП ТК-ның кежигүнү, ВУР-нуң культура министри Ласло Орбанга баштаткан культура, уран үүл ажылдакчыларының делегациязы, ВУР-нуң ССРЭ-де элчини Дьюла Рапаи.

СЭКП ТК-ның кежигүнү, Совет-венгр найырал иитилелиниң төп баштаар чериниң даргазы академик П. Н. Федосеев илеткел кылган. Венгрияны хостаары дээш тулчуушкуннарга совет болгаш венгр дайынчыларның маадыр мөзүлүүн, быжыг туруштуун ол демдеглеп чугаалаан.

Венгрияның хосталганының 30 чыл оюн ук чурттуң улузу-биле кады байырлап тура, совет кижилер чаа амыдыралды тургузарынга акылдынма чүрттүң чедиш алган улуг чедишкиннеринге чүректин ханызындан өөрүп турар.

Венгр улустуң фашизмден хосталганы төөгүлүг чаа үеваданы аңаа ажыдып берген деп, Антал Апро демдеглеп чугаалаан. Бистиң төрээн чуртувусту хостаар дээш совет улустуң улуг каражаларга таварышканын бистиң улузувус кажан-даа утпас. Бистиң хосталгавыс дээш боттарының амы-тынын бергеннерни кажан-даа утпас бис деп, ол чугаалаан.

Антал Апро ВУР-нуң ССРЭ-биле дем каттыштырып ажылдап турарын бедин-биле үнелээш, ВУР-нуң ажылчы чоннарының чедишкиннерин чугаалаан.

ВСАП ТК-ның Бирги секретары Янош Кадарның Совет-венгр найырал иитилелиниге байыр чедирген чагаазын венгр делегацияның баштыңы номчуп дыңнаткан.

Антал Апро Совет-венгр найырал иитилелиниң ажыл-чорудулгазына оон улам улуг чедишкиннерлиг болурун ВСАП ТК-ның, ВУР-нуң Президиумунуң болгаш Венгр-совет найырал иитилелиниң өмүнээзинден күзеп йорээген. Улуг совет улуска, Совет Эвилелиниң ажылчын ангызынга, венгр улустуң улуг оңнүү эш Леонид Ильич Брежневке баштаткан СЭКП Төп Комитединге байыр чедирип тур бис деп, ол чугаалаан.

Динмиттиг адыш часкаашкынныр бооп турда Антал Апро Совет-венгр найырал иитилелиниң активчилериниге «Тайбың болгаш найырал» орденни дамчыдып берген.

Хуралга сөс алганнар иитилелдің ажыл-чорудулгазын ВСАП ТК-ның, оон Политбюрозунун, ВУР-нуң Президиумунун, венгр чазактың белин-биле үнелээнинге чүректин ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээн.

(СЭТА).

Хүлээлге күүселдезиниң хынаалдазы

КВАРТАЛДЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

Апрель 2-де медээ ёзугаар алырга, күрүнеге сүт садарының квартал планын республика иитизи-биле 104,7 хуу, эттинин— 114,1 хуу күүсеткен. Республиканың чаныштыг районнары күрүнеге эт, сүт садарының I кварталда планын канчаар күүсеткенин хуу-биле көргүзерге мындыг:

Районнар	Сүт	Эт
Бай-Тайга	176,3	106,0
Барыын-Хемчик	140,8	121,3
Мөңгүн-Тайга	—	—
Өвүр	73,5	80,9
Чөөн-Хемчик	124,4	108,1
Улуг-Хем	93,6	112,4
Танды	106,1	153,8
Каа-Хем	100,9	87,1
Бии-Хем	96,0	106,6
Тожу	209,0	147,7
Тес-Хем	126,3	111,6
Эрзин	76,2	80,9
Кызыл район	105,7	126,1
Республика иитизи-биле	**104,7**	**114,1**
Эрткен чылдың ол үезинде турганы	**115,0**	**110,5**

Малдан алыр продуктуларны күрүнеге садарының талазы-биле I кварталда планныг онаалдаларын республиканың ажылчы чону чедишкиниг күүсеткенин үстүнде саннар көргүзүп турар.

А чаныштыг районнарда бо талазы-биле байдал кандыгыл? Күрүнеге сүт садарының талазы-биле бай-тайгажылар чаныштыг кожалары— барыын-хемчикчилерни ашкан. Ынчалза-даа Бай-Тайганың ажылчылери эрткен чылдың бо үезинде турганындан сүт садарын 54 хуу, а эзтти 22,4 хуу эвээжеткенин хараадаачыг.

Өвүр районуң ажыл-ишчилери эрткен чылдың бирги кварталында күрүнеге эзт, сүт садарының планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен турган. А доозукчу чылдың I кварталда планнары күүсеттинмээнин ол районуң удуртукчулары чүүн-биле тайылбырлаарыл? Агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдарынга республиканың бүгү районнары таварышкан болгай. Ынчангаш аңаа сылдаглаар чорук турбас ужуррлуг.

Чөөн-хемчикчилер чаныштыг кожаларын күрүнеге сүт садарының талазы-биле ашсаа-даа, эзт садарынга аштырган. Күрүнеге сүт садарының талазы-биле эрткен чылдың I кварталда планныг онаалдаларын улуг-хемчилер 104,5 хуу күүсеткен турган. А доозукчу чылдың бирги кварталында олар күрүне мурнуга сүт талазыбиле өрелиг арткан-дыр. Ынчалза-даа эрткен чылдың бо үезинде турганынга деңнээр болза, күрүнеге эзт садарын олар көвүдеткенин айтыр херек. Бирги кварталда Чөөн-хемчикчилер чаныштка улуг-хемчилерни ашкан.

Малдан алыр продуктуларны күрүнеге садарының талазыбиле бирги кварталда алган хүлээлгелерин күүседир талазыбиле кожазы Каа-Хем районуң ажыл-ишчилерин таңдыжылар ыракта ашкан. Каа-хемчилер күрүнеге эзт садар планын күүседип шыдаваан. Эрткен чылдың I кварталында күрүнеге эзт садар планын олар 106,7 хууга күүседип, мурнакчыларның одуруунга турган болгай.

Ыраккы Тожуның ажыл-ишчилери доозукчу чылдың бирги кварталында күрүнеге эзт, сүт садарының планын ажыр күүседип, эрестиг ажылдаан. Ылаңгыя сүт садар планын 2 катап ажырган. Бии-хемчилер эрткен чылдың бо үезинде күрүнеге сүт садар планын 106,6 хуу күүсеткен.

Тес-Хем, Эрзин — агаар-бойдузуңуң, девискээрининг-даа талазы-биле аажок дөмейлешкек районнар. Ынчалза-даа, малдан алыр продуктуларны күрүнеге садарының талазыбиле I кварталда алган хүлээлгелерин күүседип турарында улуг ылгал барын үстүнде саннар көргүзүп турар-дыр.

Хожудангай чоруктан уштунар, мурнакчыларның дуржулгазын ажыл-агыйларга, районнарга нептередир талазыбиле дээштиг хемчеглерни алыры хожудан турар районнарның удуртукчуларындан негеттинип турар.

Июнь 15—Советтерге соңгулдалар хүнү

БАШТАЙГЫ ХУРАЛ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле төп соңгулда комиссиязының баштайгы хуралы апрель 4-те ук комиссияның даргазы Д. К. Ооржактың дарга-лаашкыны-биле эрткен. Хуралга РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге, чер-чер Советтеринге соңгулдаларга белеткелдиниң чоруп турарының дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. Х. Красныйның информациязын дыңнаан.

Советтериң июнь 15-те болур соңгулдаларынга белеткелдер бүгү черлерде эгелээн болгаш беш чылдың доозукчу чылының планнарын база социалистиг хүлээлгелерин күүседири дээш республиканың ажылчы чоннарының политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик кедурлүүшкүнүнүң байдалында чоруп турарын демдеглээн. СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму соңгулдаларга белеткелдер дугайында айтырыгны чугаалашкаш, ап чорудар хемчеглерни бадылаан. Аңаа дүүштүр организас-техниктиг болгаш политмассалыг ажылдар чоруттуунуп турар. РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле ийи округ, Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле 125 округ республикада тургустунган. Округ комиссияларынга депшидилгелер, участок комиссияларын тургузары чоруп турар. Соңгулдаларга документилериниң колдуу белеткеттинген.

Соңгулдаларга белеткелдерге хамаарышкан чугула ажылдар Конституциянның болгаш соңгулдалар дугайында дүрүмнериниң чогуур үүлдериниге дүүштүр чоруп турар.

РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниге база чер-чер Советтериниге соңгулдаларга белеткелдер-биле холбашкан хемчеглер дугайында Харылзаалыг бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң начальниги А. К. Иргиттин, Тыва АССР-ниң культура министри М. С. Хомушкунуң информацияларын комиссияның хуралынга дыңнаан, харылзаа болгаш культура албан черлериниң соңгулдалар белеткелинге хамаарыштыр ажылдап кылган хемчеглери болгаш оларны боттандырып турарын үүлдүг деп көрген.

ВЕНГР УЛУСТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияны фашистиг эжелекчилерден хостаанының 30 чыл ою-биле холбаштыр венгр найысылалдың хөй-иитизиниң төлөөлекчилериниң байырлыг хуралы аңаа болган.

Хуралдың президиумунда — ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар болгаш Венгрияның өске-даа партия, күрүне ажылдакчылары, совет партия-чазак делегациязының баштыны, СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов, акы-дунма социалистиг өскедаа чурттарның делегацияларының удуртукчулары.

ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Ада-чурттуң Улусчу фронтузунуң Бүгү-венгр Чөвүлелиниң Президиумунуң Чингине секретары И. Шарлош хуралды ажыткан.

Хуралга ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуд Президиумунуң Даргазы П. Лошонци илеткел кылган.

Венгр улуска хосталганы Ленинниң чуртунуң кызыл сылдыстыг Армиязы хандырып берген, бистин хостакчывыс Совет Эвилели дээрзин бис утпас бис деп, илеткелчи чугаалаан.

Улусчу-демократтыг революцияның үезинде чуртка депшилге күштериниң тиилээринге ССРЭ-ниң делегей талазы-биле ат-алдары, СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың талазындан политика, дипломатия болгаш экономика талазы-биле деткимчези шиитпирлиг рольду ойнаан деп, П. Лошонци демдеглээн.

Илеткелчи оон ыңай венгр улустуң социалистиг тургузуушкунга улуг чедишкиннериниң дугайын чугаалаан.

Байырлыг хуралга чүве чугаалаан СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов венгр коммунистерге, акы-дунма бүгү венгр улуска СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң чедирген изиг байырын болгаш кайгамчыктыг байырлал-биле холбаштыр оон чүректиң ханызындан йөрээн күзелин дамчыдып берген.

Венгрияны хостаанының байырлалы гитлержи Германияны чылча шапканының 30 чылының бүдүүзүнде эртип турар-дыр деп, И. В. Капитонов чугаалаан. Фашизмни тиилээн чорук бүгү делегейге төөгүлүг болуушкун болган болгаш делегей хөгжүдезиниң бүгү чорудулгазынга эң ханы салдарны ол чедирген.

Венгр улус бодунуң шылгаттынган авангарды—Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының удуртулгазы-биле эрткен 30 чылдың дургузунда чаа амыдыралды тургузарынга шылгарангай чедишкиннерни чедип алганынга совет кижилер ханызыбиле сеткил өөрүп турар деп, И. В. Капитонов уламчылап чугаалаан.

Совет-венгр найыралдың чайгылыш чокка быжыгып турары, бистиң доктаамал хөгжүп турар харылзааларывыстың чазагай үре-түннеедери бисти сеткилдиг ханызындан өөртүп турар деп, И. В. Капитонов чугаалаан.

Совет Эвилели СЭКП-ниң XXIV съездизинин ажылдап кылганы Тайбың программазын чайгылыш чокка боттандырып турар. Ол чаагай херектиң талазы-биле социалистиг чурттар кады ажылдап, боттарының базымнарын дүүштүрүп турар, а ол чорук биске чедишкиннерни хандырып турар.

Оон соонда, адыш часкаашкыннары диңмиреп турда, ВСАП-тың Төп Комитединге, ВУР-нуң Президиумунга, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелинге СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байырлыг чагаазын И. В. Капитонов номчуп дыңнаткан.

* * *

Венгрияны фашистиг эжелекчилерден хостаанының 30 чылынга алдар кылдыр, Венгрияны хостаары дээш тулчуушкуннарга амы-тынын оскунган совет дайынчыларның тураскаалынга байырлалдыы-биле чечектер салыышкыны болган. ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар, ВУР-нуң Президиумунуң даргазы П. Лошонци, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Е. Фок, партия болгаш күрүне удуртукчулары, чурттуң хөй-иитиг организацияларының төлөөлекчилери аңаа киришкен.

Чечектерни совет партия-чазак делегациязы, акы-дунмалышкы социалистиг өске-даа чурттарның делегациялары салганнар.

Чечектер салыының байырладыг ёзулады Төрээн чуртуңуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демисежин турган венгр демисежчилериниң тураскаалынга база болган.

* * *

БУДАПЕШТ. (СЭТА). ВСАП ТК-ның Бирги секретары Янош Кадар болгаш ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ене Фок олар совет партия-чазак делегациязын баштаан СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитоновту, акы-дунма социалистиг өскедаа чурттарның делегацияларының удуртукчуларын хүлээп алганнар, олар Венгрияны хостаанының 30 чыл оюнуң байырлалдарынга киржип турганнар.

Беседа чүректиң ханызындан, эш хуузунуң байдалынга өрткен.

Экономика лабораториязы ажыттынган

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының Экономика болгаш үлетпүр бүдүрүлгезин организастаарының институдунуң Тыва лабораториязын республикага январьның төнчүзүнде тургускан. Дүүн ол лабораторияның ажыдыышкыны болган. СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржак аңаа чүве чугаалааш, база бир эртем төвүнүң ажыттынганы Совет Тываның экономиказының болгаш үлетпүрүнүң хөгжүлдезинге төлептиг салыышкынны киирерин демдеглээн.

Лабораторияның начальниги К. О. Шактаржык бедик бүзүрелди бадыткаар дээш эртемденнер бүгү үүлдерни кылыр дээрзин коллективтиң мурнундан бүзүреткен.

Партийная информация

Аңгы-аңгы темаларлыг

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозта политиктиг өредилге кичээлдери организастыг эртип турар. Ында эртемниг коммунизмниң үндезининерин өөренир болгаш экономиктиг билиглериниң үндезиннерин өөренир политшколаларда база башкыларның теоретиктиг семинарында дыка хөй коммунистер, тускай эртемниглер хаара туттунган. Пропагандистер А. Самбуу, К. Кызыл олар дыңнакчыларга өөретсе чогуур темаларның айтырыгларын эки шынарлыг кылдыр белеткеп турар. Дыңнакчылардан коммунистер О. Бургут-оол, М. Сарыг-оол, С. Серен, К. Эртине болгаш оскелердде өөрүнге үлегерни көргүзүп, кызымаккай өөренип келгеннер.

Школаның башкылары теоретиктиг семинарга «Совет кижиниң мөзү-шынарының талазы-биле кижизидилгениң айтырыглары» деп теманы өөренип турар. Семинарны школа директору О. Үен-оол эки удуртуп турар.

Комсомолчулар ортузунда организастаан «Бистиң ленинчи комсомолувус» деп болгүм база бар. Ооң пропагандизи бухгалтер Өпей Куулар көрдүнген программа ёзугаар кичээлдерни доктаамал эрттирип турар.

О. САЙЫН.

Теоретиктиг конференция

«Фашистиг Германияны чылча шаварынга ССРЭ-ниң болгаш ооң Чепсектиг Күштериниң шиитпирлиг ролю» деп темага теоретиктиг конференция чоокта чаа Чадаана хоорайга болган. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери база курлавырда офицерлер аңаа киришкен.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында немец-фашистиг эжелекчилерге удур хосталганың демиселинге совет улустуң чижеглээр чүве чок эрес-маадырлыг чоруктарының, фашистиг аг-шеригни чылча шаварынга төөгүлүг рольдарны ойнаан кол-кол операцияларның дугайын илеткелчи капитан В. Абросимов чугаалаан. Ооң соонда «Социалистиг Ада-чурттуң намгалаар дугайында Ленинчи өредилгиниң амыдыралда боттаныышыны», «Коммунистиг партия — дайын үеэзинде шиитпирлиг согуушкуннарның организакчызы», «Делегейниң ийиги дайынының дугайында буржуаз оппортунистерниң хоп-нугүлү» дээш ооңдаа өске темаларга лекцияларны фронтучу А. Михайлов, курлавырда офицерлер В. Глухов, А. Ондар, В. Кан-оол олар кылган.

М. СЕВЕН.

Политинформация —чугула чүүл

Политинформаторларның ажылы амгы үеде идеология ажылында база бир кол черин эөлеп турар. Тожу районнуң албан, организация, бүдүрүлге черлеринде, «Тоора-Хем» совхозтуң салбырларында, фермаларында бо ажылды 120 ажыг кижи чорудуп турар. Политинформация кылыр кадрларны партия организациялары болгаш партком дамчыштыр шилип ап, оларның составын эде көрүп, өөредип турар.

СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи политинформаторларны квартал санында чылдырып, оларның ажылынга ажыктыг сүмелерни берип келген. Чижээ, делегей байдалынын, партия болгаш чазактың иштики, даштыкы политиказының дугайында, республикада база районда кол-кол болушкуннар дугайында лекция, бесседаларның чамдык айтырыгларын болгаш ооңдаа өске чүүлдерни оларга толаргай тайылбырлап берип турар

В. Новиков, Н. Лукьянчук, З. Дорофеева, В. Синютина ышкаш идейкейлиг пропагандистер болгаш политинформаторлар бисте эвээш эвес. Ол ышкаш Тыва АССР-ниң алдарлыг мадчыны Б. Лузужук мадчыннар оргузунга бо ажылды эки чорудуп турар.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

МАССАЛЫЫ, ҮРЕ-ТҮҢНЕЛДИИ ДЭЭШ

Бистиң совхозтуң аңгы-аңгы участоктарында партияның дөрт эге организациязы бар. Олар ай, квартал аайы-биле тургустунган ниити планы ёзугаар чон ортузунга политмассалыг ажылды чорудуп турар.

Клубтарга, кызыл-булуңнарга, библиотекаларга чоннуң дыштанылга кежээлерин, кижизидилге ажылының өске-даа хевирлерин активчилерге даянгаш чорудары идейкейжээн. Совхоз төвүнде партияның ийи эге организациязы квартал-да чорудар политмассалыг ажылдың планын тургузарда школада партболүктүң удуртукчузунуң, профэвилел, ажылчын, комсомол комитеттериниң, Алдан-Маадыр көдээ Советтиң күүскомунуң, хөрээженнер, спорт, клуб библиотека чөвүлелдериниң киржилгези-биле тургузуп, бадылап ап турар. Ол план ёзугаар неделяның суббота, воскресенье, среда хүннеринде темалыг янзы-бүрү кежээлер эрттирер кылдыр чурумуткан. Ол кежээлерни хөй-ниити организациялары, агитквартиралар тускай график ёзугаар организастап турар.

Политмассалыг ажылды мынчаар чорутканы эки түңнелдерлиг болуп турарын практикадан көрдүвүс. Массалыг ажылдарны, ылаңгыя темалыг кежээлерни идея талазы-биле бедик деңнелге организастаарынга кайы организация, коллектив дээре ажыллааны ооң илерээр. Организация, коллектив бүрүзүнүң бо чарышка киржилгезиниң түңнелин квартал төнчүзүнде хуралларга түңнеп, чеднишкинни демделеп, четпестерни сайгарып көрүп, ону чайладырының оруктарын дугуржуп ап турар. Ынчангаш массалыг кежээлерни бедик деңнелге организастаары сөөлгү үеде экижээн.

Чижээ, күш-ажылдың хоочуну Х. Ш. Ооржак, Совет Эвилелиниң Маадыры Ч. Н. Хомушку, эки турачы Д. К. Монгуш, Тэйбиңнің Бүгү-делегей конгрезиниң киржикчиси, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Д.-Н. Ооржак олар-биле ужуражылга кежээлери солун болган. Ол ышкаш Алдан-Маадыр ортумак школазының организастааны ураан номчулга кежээзи хөй кижи киржикчилиг, кижизидикчи утка-шынарлыг эрткен. Төп суурда хөрээженнер чөвүлелиниң организастаны «Авазынга даңгырак» деп темалыг кежээ, чогаалчы К. Кудажының «Үйгу чок Улуг-Хемэ» деп номунуң бирги кезээзге номчулга конференциязы бедик деңнелдиг, чоннуң идейкейлиг киржилгээн-биле эрткен.

Хойжу бригадаларга, Ак-Даш, Ортаа-Тал сүт-бараан фермаларынга хуралдар ай санында эртер. Политмассалыг ажылдарның янзы-бүрү хевирлерин организастап келген. Ооң аңгыда комплекстиг, үүгүшкүннерни кылып, агиткультбригадаларны малчыннарже ай санында аътқарып турар бис. Алдан-Маадыр, Бора-Тайга клубтарының агитбригадалары малчыннарга ааны тутпушаан оларның ажылынга бо-ла дузалажыры чанчыл болган. Кажааларны коптаржып, янзы-бүрү темага беседаларны, ыытқыр номчулгаларны кылыр. Олар агитхуудустарны база үнүүрүп турар.

Оргу-Шөлдүң хойжу бригадазының малчыннарының кыштқы үеде төвү — Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ооржак Дажы-Намчалның кыштаа болу берген. Ында кызыл-булуңну ооң инициативазы-биле организастаан. Дерилгези көрүштүг. Ыныктарның хойжу бригадазының кежигүннериниң коммунистиг күш-ажыл школазының өөредилгезин аңаа айда ийи удаа эрттиреринг чурумчуткан. Бо кызыл-булуңга малчыннар хуралдап, ажыл-херээн чугаалажып, лекция, беседаларны дыңнаарындан аңгыда, шыдыраа, баг кагары ышкаш оюннарны-даа организастап турар.

Шат бригадазының хойжуларының хөй кезиин Манчуректе турумчаан. Олар дуржулгалыг хойжу С. Ашактың алдында өй-өйдөп чыглыр. Чөрт иштинде болгаш делегейде болуушкуннар талазы-биле лекция, беседаларны дыңнап, боттарының ажыл-ижиниң дугайын аңаа чугаалажып турар.

Совхозта партком, эге организациялар Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң 30 чыл болур оюнга уткуштур политмассалыг ажылды бо хүннерде күштелдирип турар. Бо төөгүлүг болуушкунга турасхаатқан кежээлерни, номчулгаларны ортазизастап, дайынның киржикчилериниң дайынчы болгаш күш-ажылчы үлегер-чижээн чонга пропагандалап турар.

Партком «Билиг» ниитилелиниң эге организацияларының ажылынга удуртулганы эки-житкен. Лекцияларны, илеткелдерни, беседаларны совхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү айтырыглары-биле холбап турар. Лекторлар О. Хуна, С. Мөнге-Назын, А. Ондар, О. Дыгбаш, С. Какпаанак, В. Тойлуг-оол, О. Доктугу болгаш өскедаа эштер лекция пропагандазынга идейкейлиглер. Эртемтехниканың чеднишкиниериниң, мурнакчы дуржулганың талазы-биле лекциялар кол черин эөлей берген.

Политмассалыг ажылды массалыг болгаш чоннуң түс-түс кезектериниң ажыл-биле чорудуп, беседалажыышкыннарны өжи бүрүзүнге чедир чорудары улуг ужур-дузалыг. Ону доктаамал болдурарын чедип ап турар бис. Планыг оноалдалар, социалистиг хүлээлгелер күүселдезин чонга биллиигир, көскү кылдыр тайылбырлаарынга көскү агитация кол рольдуг. Ынчангаш ону хаа солуннарга, агитхуудустарга, көргүзүг болгаш Хүндүлел самбыраларынга чырыдар ажыл база багай эвес.

Ак-Даш, Бора-Тайга салбырларында партия эге организациялары, партболүктер политмассалыг ажылды массалыг-биле болгаш тус-тус кижилерге чедир чорударын эөлеп эжиктекей. Ынчалза-даа массалыг ажылдарның янзы-бүрү хевирлерин ажыглаарын улам сайзырангайжыдары негеттиниг турар. Клубтарда чорудуп турар ажыллар эвээш. Чижээ, Ак-Даш клубунуң чөвүлели массалыг кежээлерни кызыы организастаан. Шат, Чүткүт ол ынчаар хойжу бригадаларже агитпоходтарны ында-хаая чорудуп турар. Дайынның, күш-ажылдың хоочуннары-биле ужуражылгалар эвээш.

Идеология ажылының кадрларын шилиир болгаш кижизидер талазы-биле Белоруссияның партия организациязының ажылының дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын удуртулга болдургаш, кызза чогуур ажылдарывыс ам-даа хөй талалыг. Политиктиг ажылдың массалыг болгаш кижилер-биле тус-туста чорудар хевирлерин калбартыр дээш партия организациялары чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаар сорулгалыг.

Ч. ОНДАР,
Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозта партком секретары.

Комсомолчу Галина Оюн Танды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң аныяк хойжузу. Ол ортумак школаны дооскаш-ла малчыннарга сакманщиктеп, оларның харыысалгалыг, чымыштыг ижиниң чажыттарын өөрешип ап эгелээн. Галина биле Очур-оол Оюннарның аныяк өг-бүлези тускай кодан хөй хүлээп алган. Мал ажылынга мурнуку чылдарда оларның чедип алган арга-дуржулгазы ам дыка ажыктыг болуп турар.

ЧУРУКТА: аныяк малчын Галина ОЮН.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

В. П. Мерзляков Кызылдың харылзаа белдиринге он чедиг чыл ажылдап келген. Ол ам аппарат залының улуг электромеханиги. Дуржулгалыг механик бодунуң ажылдап келген үезинде дыка хөй аныяктарны бодунуң мергежилинге өөреткен. Виктор Прохорович харылзаа белдиринде эң-не эки ажылдыг дагдыныкчыларның бирээзи. В. П. Мерзляков «Харылзааның мастери» деп хөрек демдээнің эдилекчизи.

ЧУРУКТА: В. П. МЕРЗЛЯКОВ ажыл үезинде.

В. ШАЙФУЛИННИҢ фотозу.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

«Тыва кобальт» комбинаттың гидрометаллургия цехинің кызыл-булуңунга Тыва АССР-ниң Дээди Советинин депутады, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Г. Н. Долгополов-биле сонгукчуларның ужуражыышкыны болган.

Депутат сонгукчуларынга республиканың ажылчы чоннарының 9-ку беш чылдың эртхен дөрт чылдарында чедип алган чеднишкиннерин болгаш сонгукчуларның депутатка берген чагыгларының күүселдезин делегеренгей чугаалап берген.

Ужуражыышкынга санал бергеннер депутаттың ажылчорудулгазынга улуг үнелээшкинни берип, чаа чагыгларны бергеннер.

К. ОЮН.

ДАМЧЫДЫЛГАНЫҢ ДЭЭШТИИ

Республиканың район бүрүзүнде радио дамчыдылгазының редакциязы ажылдап, тус черниң амыдыралында чугула болуушкуннарны дыңнакчыларга таныштырып турар. Ол дамчыдылаларны неделяда ийи удаа кылыр. Район бүрүзүнүң амыдыралында хөй янзы айтырыгларны ажылчы чоннар сонуургаар. Оларның эң-не чугулазын шилип алгаш чонга таныштырары тус черниң радио дамчыдылгазының ажылында кол черин эөлеп турар.

Чижекке Улуг-Хем районнуң радио дамчыдылгазының редакциязының (организаторлуг редактору Д. Арэкчаа) ажылын ап көрээлиңер. Ооң ажылын партия райкомунуң мурнуда салдынган сорулгаларга дүүштүр тургузуп, редакцияның ажыл планын райком бюрозунга бадылап, кызза чогуур дамчыдылгаларның күүселдезин үргүлү эмгап келген. Редколлегия беш кижи составтыг. Оларның кижи бүрүзү тус-тус харылзаар ажылдарлыг. Редакцияны ажылдаар комната, эртежок чугула радио херектелдери-биле хандырган. Херек эмгелдин эки тургузуп, дамчыдылгалар материалларын эмге-секселиг көктеп турар.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның тоску беш чылдың доозукчу чылында Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын калбартыр дугайында доктаалдарын улуг-хемчилер таныжып, дайынчы программа кылдыр хүлээп алган. 1975 чылдың болгаш тоску беш чылдың планнарын күүседир дээш оларның канчаар демисежип турарынга турасхаатқан күш-ажылчы медээлер амгы үеде радио дамчыдылгаларының кол темазы апарган.

«Район медээлери» деп рубрика-биле партия райкомунуң, райкүүскомунуң хүлээп алган чугула шиитпирлерин, районнуң өске-даа организацияларының ажылында чугула чүүлдерге хамаарыштыр ук дамчыдылга эгелээр. «Районнуң улустуң контроль комитединге» деп дамчыдылгага комитеттиң хуралдарынга чугаалашкан айтырыглар-биле радио дыңнакчыларын таныштырар. Дамчыдылгаларны районнуң ажыл-агыйларындан, бүдүрүлгелериннен база организастап турар. Редакцияның ажылынче активчилерни калбаа-биле хаара туткан.

Районда кыштаглаашкынының, мал ооллаашкынының, часкы тарылгага белеткелдиң дугайында, информацияларны бо хүннерде дамчыдылга бүрүзүнден дыңнап болур. Районнуң партия, совет органнарының, ажыл-агыйларның удуртукчулары, социалистиг чарыштың тиилекчилери, бүдүрүлгелериниң мурнакчылары радио дамчыдылгазының доктаамал киржикчилери болу берген.

Чижээ, мурнакчы ишчи, инек кадарчызы Николай Кара-оолдуң дугайында дамчыдылганы эки белеткээн. Партияның Төп Комитединиң Кыйгырыынга харыы кылдыр ол малчын улам бедик хүлээлгени ап, малдың чаш төлүн чидириг чокка өстүрерин, продуктулуун бедидерин чедип алырын хүлээнип турарын дыңнакчыларга ол чугаалап берген. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, «Найрал» совхозтуң хойжузу Сат Даваа-Самбуунуң ажыл-ижиниң дугайында репортажны бо доозукчу чылдың планныг оноалдаларын күүседир дээш ооң бүгү улустуң социалистиг чарыжынга идейкейлиг киржип, эрес-соруктуг ажылдап турарын дыңнакчыларга сонуургаткан.

Коллективтер, ажыл-агыйлар, фермалар, бригадалар, тус-тус кижилер аразында социалистиг чарыш хайыккан. Ооң түңнелдерин радио дамчыдылгазын дамчыштыр дыңнадырын сөөлгү үеде организастаан. Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарының, Хараган фермазы-биле Шанчы бригадаларының социалистиг чарышка киржилгезиниң дугайында дамчыдылгалар дыңнакчыларга солун болган.

Районнуң амыдыралында солун болуушкуннарны, чугула айтырыгларны ажылчы чоннарга дыңнадыры-биле оларның эң-не чугулазын шилип билири радиожурналистиң мергежилиндеп, дуржулгазындан улуу-биле хамааржыр. Корреспондент-организатор Донгак Аракчаа аңаа хөй чылларда ажылдап, дуржулгалыг радиожурналистериниң бирээзи апарган.

Амгы үеде мал кыштаглаашкынының кидин түлүк үезин эртип турар болгай. Бо чугула кампанияны организастыг эрттиреринге тус черниң радиозу улуг рольду ойнаар сорулгалыг. Радио дамчыдылгазының редакциязы бо талазы-биле ам-даа четпес ажылдап турарын чугаалаза эки. Дамчыдылга бүрүзүнге ажылагыйларда кыштаглаашкынының байдалының дугайында информацияларны дамчытқа-даа дээштир, чидиг шүгүмчүлелдер өөрүш. Малдың чаш төлүнүң өлүп хораар чоруу бо районда хөй-даа болза, ол ажылда четпестерни ханы анализтевейн, буруулуг кижилерни тодаргай шүгүмчүлевейн турар.

«Партияның Тамбов область организациязында шүгүмчүлелдин болгаш бот-шүгүмчүлелдин байдалының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынга парлалганың, массалыг информацияның өске-даа чепсээниң ролюн бедидериниг доктаамал сатыш сөлырын партия комитеттериге хүлээткен болгай. Мурнакчы дуржулганы пропагандалаашаан, ажылда четпестерни ханызы-биле илередир, оларның чылдагааннарын анализтеп көөр, шүгүмчүлелдиг материалдар чогуур өйүдээзи-биле, ажыл-херекти билири-биле, боттуг барымдааларлыы-биле онзаланган турарын чедип алыр ужурлуг деп ол доктаалда айыткан. Ынчангаш районнуң радио дамчыдылгазының редакциязы бо айтырыгларже кичээнгейни салып, шүгүмчүлелдиг материалдарның дээштинин чедип алыры негеттиниг турар.

Кыштаглаашкынны организастыг эрттирер, часкы хову ажылдарынга үлегерлиг белеткенир, доозукчу чылдың планныг оноалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерни чедиишкининг күүселдир дээш социалистиг чарышты улам хайыктырарынче ажылчы чоннарны мобилизастаарынга районнуң партия, совет органнарынга улуг дузаны чедиреринг чедип алыры чугула.

А. КОЛ,
СЭКП обкомунуң инструктору.

ЛЕНИННИҢ ПАРТИЯЗЫ—УЛУГ ТИИЛЕЛГЕНИҢ

Тиилелгениң 30 чылынга — Кым-даа, Чөөн-даа уттун-дурблаан

Ада-чурттуң Улуг дайынының эң өөлүг даастаашкынары болгандан бээр ам барык үжен чылдар эртип турар. Ынчалзажок бодунуң Коммунистиг партиязынга баштаткан бистиң улузувустуң болгаш ооң армиязының төөгүлүг маадырлыг чоруун үеним шапкын агымы совет кижилериниң, депшилгелиг бүгү кижи төрелгетениниң угаан-бодалынган бичин-даа балалбаан. Совет улус болгаш ооң маадырлыг Чепсектиг Күштери Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле гитлержи Германияга болгаш ооң чалчаларынга өлүмнүг согуушкуннарны, аштырымышкыннарны таварыштырган, социалистиг Төрээн чуртунуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап алган, хосталчы улуг хүлээлгезин боттандырып, фашизмниң халаптыг ханиг аспаандан делегей эртинезин хосталап берген.

Фашизмни чылча шапкан чорук улустарның революстуг болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң улуг кадырлуушкүнүн болдурган. Империализмниң колониалдыг системазы бууран дүшкен. Европаның база Азияның хөй-хөй улустары социалистиг хөгжүлеңиг оруунче киргеп, делегейниң социалистиг системазы тургустунган, ынчаарга социализмниң делегей системазының күжү болгаш сөлдары чыл бүрүде улам өзүп, быжыгып турар.

«1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында мынчаар айыткан: «Бо тиилелге болза Октябрьдан төрүттүнген чаа ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң, социалистиг экономиканың, марксизм-ленинизмниң идеологиязының, совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эвиниң, ССРЭ-ниң улустарының бузулбас найыралының тиилелге-байырлалы болган».

Совет улустуң бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг тиилелгениң сорук киржикчизи болгаш организакчызы Коммунистиг партия болуп турар.

* * *

Коммунистиг партия болза совет улустуң авангарды болбушаан, ооң эң-не медерелдиг болгаш идейкейлиг хезиин бодунуң хүрээлеңинге каттыштырбышаан, мурнакчы эртем теориязы — марксизм-ленинизм-биле чепсеглеиин алгаш, чуртту удуртурунуң улуг дуржулгазын шинээдип албышаан, дайынның эң-не баштайгы минутазындан эгелээш-ле фашистиг эжелекчилерге удур совет улустуң демиселин ол удуртуп, социалистиг күрүнениң камгалалын баштап келген. «Бодунуң организакчы бүгү шылгараан угаанын, ССРЭ-ниң улустарының күчүлүг найыралының бүгү күжүн, чоннуң хөй чылдарда мөөнеттинген энергиязын, быжыг турушту, шыламыккай чоруун болгаш күчүлүг тура-соруун бистиң партиявыс чаңгыс эвай сорулгаже — фашизмни чылча шаварынче угландырган» деп, эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Ада-чурттуң Улуг дайыны болза совет улуска эвр-берге шылгалда болган, социалистиг күрүне болгаш ниитилел тургузуунуң, Совет Чепсектиг Күштериниң быжыының болгаш амыдыралчы аргалыының шынгыы хынаалдазы болган. Дайын бодунуң баштайгы хүнүндей эгелээш-ле бистиң чурттуң мурнунга кедергей нарын хөй сорулгаларны салган. Ол сорулгаларны шиитпирлээри массалар ортузунга могаг-шылаг чок организакчы болгаш политика - кижизиди л г е л и г ажылды чорударын, бүгү-ле күштерни кедергей хөйүзүбиле үндүрерин негеп турган.

В. И. Ленин мынча деп өөреткен: «...Бир-тээ дайын болу берген чүве төлээде, бүгү-ле чүве дайын бэйдалына бүрүн чагыртқан турар ужурлуг, чурттуң иштики бүгү амыдыралы дайынга чагыртқан турар ужурлуг, оортан хензиг-даа чайгылыышкынны болдуруп черле болбас» (Чогаалдарының долу чыглазы, т. 41, арын 117). Бо ленинчи айтыышкын болза ВКП(б) ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Улус Комиссарлар Чөвүлелиниң 1941 чылдың июнь 29-та Директиязының үндезини болган, ынчаарга ол Директива болза дайынны ойтур шаварынче партияны болгаш чоннуң эвилелдээринин дайынчы программазы болган. Ада-чурттуң Улуг дайынының алыс сорулгаларын болгаш ооң бүгүулусчу характерин ол Директивада толаргайлап айыткан. Чуртту чаңгыс-ай дайынчы лагерь кылыр хуулдурарын, Чепсектиг Күштериниң дайынчы күчүзүн бүгү тала-биле быжыглаарын Коммунистиг партия болгаш Совет чазак партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларындан негээн, Фронтуга дайзын-биле маадырлыг демисежиринче, торээн черинин базым, карыш бүрүзүн камгалаарынче, ханының сөөлгү дамдызынга чедир тулчуруче совет дайынчыларны кыйгырган. Совет тылдың ажылын дайын байдалынче шилчидер, дайынның түр эжелээни совет девискээрлерге партизан демиселин калбартыр сорулганы Директивада база айыткан.

Партия Төп Комитединиң Политбюрозунуң 1941 чылдың июнь 30-де шиитпирин ёзугаар онзагай орган — Камгалалдың Күрүне Комитеди (ККК) тургустунган, чуртта бүгү эргечагырганы ооң холунга бүрүн тыспып, мөөнеп берген. Дайын чорудулгаларын дорт удуртур хүлээлгелиг Дээди Кол Командылалдың Төп черин база тургускан. Камгалалдың Күрүне Комитединиң Даргазынга болгаш Дээди Кол Командылакчыга ВКП(б) ТК-ның Чиигине секретары И. В. Сталинин томуйлаан.

Партия Төп Комитеди, ооң органнары— Политбюро, Оргбюро болгаш Секретариат чуртту болгаш дайын чорудулгаларын удуртурунуң эң чугула айтырыгларын шиитпирлеп келген. ВКП(б) ТК-ның Политбюрозунуң, Оргбюрозунуң болгаш Секретариадының 200 ажыг хуралдары дайын чылдарында болуп эрткен болгаш чуртту база дайын чорудулгаларын удуртуп башкарарының эң чугула айтырыгларын шиитпирлеп турган. Партия Төп Комитединиң директивтиг айтыышкыннарын Камгалалдың Күрүне Комитединиң дамчыштыр боттандырып келген, ынчаарга ККК дайын чылдарында чоннуң болгаш армияның демиселинин янзы-бүрү айтырыгларының талазы-биле 10 мун хире доктаалдарны хүлээп алган. Партия Төп Комитединиң директивтиг айтыышкыннарын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумун, ССРЭ-ниң Улус Комиссарлар Чөвүлелин болгаш Дээди Кол Командылалдың Төп черин дамчыштыр база боттандырып келген.

ВКП(б) Төп Комитеди бүгү амыдыралды, партия ажылының, ажыл-агыйларның удуртукчулары, социалистиг чарыштың тиилекчилери, бүдүрүлгелериниң мурнакчылары радио дамчыдылгазының доктаамал киржикчилери болу берген.

Чижээ, мурнакчы ишчи, инек кадарчызы Николай Кара-оолдуң дугайында дамчыдылганы эки белеткээн. Партияның Төп Комитединиң Кыйгырыынга харыы кылдыр ол малчын улам бедик хүлээлгени ап, малдың чаш төлүн чидириг чокка өстүрерин, продуктулуун бедидерин чедип алырын хүлээнип турарын дыңнакчыларга ол чугаалап берген. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, «Найрал» совхозтуң хойжузу Сат Даваа-Самбуунуң ажыл-ижиниң дугайында репортажны бо доозукчу чылдың планныг оноалдаларын күүседир дээш ооң бүгү улустуң социалистиг чарыжынга идейкейлиг киржип, эрес-соруктуг ажылдап турарын дыңнакчыларга сонуургаткан.

Коллективтер, ажыл-агыйлар, фермалар, бригадалар, тус-тус кижилер аразында социалистиг чарыш хайыккан. Ооң түңнелдерин радио дамчыдылгазын дамчыштыр дыңнадырын сөөлгү үеде организастаан. Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарының, Хараган фермазы-биле Шанчы бригадаларының социалистиг чарышка киржилгезиниң дугайында дамчыдылгалар дыңнакчыларга солун болган.

Районнуң амыдыралында солун болуушкуннарны, чугула айтырыгларны ажылчы чоннарга дыңнадыры-биле оларның эң-не чугулазын шилип билири радиожурналистиң мергежилиндеп, дуржулгазындан улуу-биле хамааржыр. Корреспондент-организатор Донгак Аракчаа аңаа хөй чылларда ажылдап, дуржулгалыг радиожурналистериниң бирээзи апарган.

Амгы үеде мал кыштаглаашкынының кидин түлүк үези эртип турар болгай. Бо чугула кампанияны организастыг эрттиреринге тус черниң радиозу улуг рольду ойнаар сорулгалыг. Радио дамчыдылгазының редакциязы бо талазы-биле ам-даа четпес ажылдап турарын чугаалаза эки. Дамчыдылга бүрүзүнге ажылагыйларда кыштаглаашкынының байдалының дугайында информацияларны дамчытқа-даа дээштир, чидиг шүгүмчүлелдер өөрүш. Малдың чаш төлүнүң өлүп хораар чоруу бо районда хөй-даа болза, ол ажылда четпестерни ханы анализтевейн, буруулуг кижилерни тодаргай шүгүмчүлевейн турар.

«Партияның Тамбов область организациязында шүгүмчүлелдин болгаш бот-шүгүмчүлелдин байдалының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынга парлалганың, массалыг информацияның өске-даа чепсээниң ролюн бедидериниг доктаамал сатыш сөлырын партия комитеттериге хүлээткен болгай. Мурнакчы дуржулганы пропагандалаашаан, ажылда четпестерни ханызы-биле илередир, оларның чылдагааннарын анализтеп көөр, шүгүмчүлелдиг материалдар чогуур өйүдээзи-биле, ажыл-херекти билири-биле, боттуг барымдааларлыы-биле онзаланган турарын чедип алыр ужурлуг деп ол доктаалда айыткан. Ынчангаш районнуң радио дамчыдылгазының редакциязы бо айтырыгларже кичээнгейни салып, шүгүмчүлелдиг материалдарның дээштинин чедип алыры негеттиниг турар.

Кыштаглаашкынны организастыг эрттирер, часкы хову ажылдарынга үлегерлиг белеткенир, доозукчу чылдың планныг оноалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерни чедиишкининг күүселдир дээш социалистиг чарышты улам хайыктырарынче ажылчы чоннарны мобилизастаарынга районнуң партия, совет органнарынга улуг дузаны чедиреринг чедип алыры чугула.

А. КОЛ,
СЭКП обкомунуң инструктору.

Аныяк кижи бүрүзүнге ортумак эртем

САННЫГ ХОНУКТАР АРТКАН ТУРДА

Кызыл-Мажалыктың бот-өөредилгелиг кежээки школазында бо өөредилге чылында ниитизи-биле 488 аныяктар хаара туттунган. Школаның көдээ черлерде консультпунктуларының саны сес чедирген болгаш ам районнуң бүгү чурттакчылыг черлеринде тургускулаан. Эрткен өөредилге чылында школаның 8 болгаш 11 класстарын 120 ажыг аныяктар дооскан. Оларның хөй кезии чурттуң дээди, ортумак өөредилге черлеринде өөренип киргилээн, чамдыктары бот-өөредилге-биле өөренип турар. Школада болгаш консультпунктуларда аныяктарның өөренирине тааржыр бүгү байдалды тургускан. Башкы кадрлар-биле четчири-биле хандырткан, көргүзүг херекселдери бүрүн бар. Ниитизи-биле бо чылын 8 болгаш 11 класстарны 130 ажыг аныяктар доозуп үнер.

Аныяктарга ортумак эртемни бээр дээш Шекпээрде (эргелекчизи Т. Ооржак), Аянгатыда (А. Сватикова), Дөн-Терезинде (С. Ооржак) консультпунктулар эки ажылдап, кичээлдерни үзүктелиишкин чок эрттирип турар. Үк черлерде партия, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары аныяктарның өөредилгезинче кичээнгей салып, улуг дузаны чедирип турар.

Аныяктарның өөредилгезиниң дугайында айтырыгны СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бюрозунга чугаалажып көрген болгаш чамдык албан организация черлериниң удуртукчуларына аныяктарны кежээки школаже хаара тудар талазы-биле даалгаларны берген. Оон түннелинде Кызыл-Мажалыктың кежээки школазының ажылы элээн шуудаан.

Ниитизи-биле районнуң консультация пунктуларында аныяктар өөредилгези чаңгыс зай эвес. Чамдык черлерде кичээлдер үстүп, хөй-хөй аныяктар өөредилгезин ара каап, харын-даа консультпунктулар хагдынып турар таварылгалар бар. Аксы-Барлык ортумак школазының базазында ажыттынган консультпунктуга мооң мурнунда чылларда 60—70 хире өөренікчилер өөренип, оны доозуп турган. Бо өөредилге чылында аңаа 70 аныяктарны өөредириң планнаан турган. Консультация пунктузу (эргелекизи турган Ш. Сат) чыл эгезинден бээр эренгей ажылдап, суурнуң хөй-ниитизи оон ажылынче кошкак кичээнгей салып келгениниң түннелинде үк пункт чаа чылдан бээр ажылдавайн, шуут хагдынган. Ол пунктуну катап ажылып, аныяктарны өөредириндан ол школаның башкылары оон соонда ойталаанар.

Аксы-Барлык көдээ Советі, ында партия, комсомол организациялары бо талазы-биле база-ла кандыг-даа хемчег албаннар. Ол ышкаш Барлыктың төвүнде, Эрги-Барлыкта консультация пунктуларында кичээлдер үстүп, өөренікчилер чогуур класстарында өөренмейн турар.

Амгы үеде бистиң чуртувуста «Аныяк кижи бүрүзүнге—ортумак эртем!» —деп лозуңну салып, бүдүрүлгеде ажылдап турар аныяк кижи бүрүзү ортумак эртемни чедип алырынга бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургузуп, бо талазы-биле тускай доктаалдарны-даа үндүрген. Ынчалзадаа Кызыл-Мажалык суурнуң чамдык бүдүрүлге организацияларының удуртукчулары бо талазы-биле кошкак кичээнгей салып, бүдүрүлгеде ажылдап турар аныяктарның өөредилге хомуданчыг. Ынды организацияларга Кызыл-Мажалыктың «Сельхозтехника» каттыжышкынын (эргелекчизи Г. И. Андреев), туйбу заводун (М. Андросов), септелге-тудуг участогун (Ооржак), КМК—741-ни (З. Галиахметов) хамаарыштырып болур. Үстүнде адазынывыс организацияларда ондан үжен чедир аныяктар өөренири-биле адын бижиткеш, амгы хүннерде өөренмейн турарлар. Кежээки школаның башкылары бо организацияларга хуралдарны эрттирилеп, удуртукчулары-биле дуржулганы кылган, ынчалза-даа түннели чок болуп турар.

Аныяктарның өөредилгезинче тус-тус комсомол комитеттери кичээнгейни салып, хүн бүрүнүң контролюнга ап, оларга бүгү талазы-биле дузалаар ужурлуг. «Ынды турбуже комсомол райкому болгаш комсомол эге организациязы өөредилге чылының эгезинде ол айтырыгны комсомол хуралдарынга чугаалашкан боордан башка, бистерге кошкак дуза чедирип, боттарының үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин эки хынавайн, айтырыгларны организаставайн турар»—деп, Кызыл-Мажалыктың бот-өөредилгелиг кежээки школазының директору Б. Монгуш хаалданын чугаалап орар.

Оозу-ла чөптүг. Ниитизи-биле консультпунктуларга өөренікчилериң кээп турары кончуг эвээш. Мындыг өөредилгеден быжыг, ханы билиг чедип алыры берге. Тус-тус школаларда аныяктарны өөредип турар башкылардан негелдени база күштелдирери чугула. Чамдык черлерде башкылар өөредилге чорувайн турда-ла, акша-шалыңын ап турар таварылгалар бар. Башкылар коллективи ажыл-агыйның удуртукчуларын школаже чалавайн, негелдени эки салбайн турар. Сорулга чаңгыс болганда башкылар ажыл-агыйның удуртукчулары-биле кады хуралдарны эрттирип, аныяк кижи бүрүзүнге эртем чедип алырының бүгү-ле таарымчалыг байдалын тургузар ужурлуг. Партия, совет органнар, комсомол, профэвилел организациялары каттыжып алгаш, деминг ажылдап турган бо бүгүнү долузу-биле чедип алыр. Өөредилге чылы төнгүжеге чедир санныг хонуктар арткан. Ынчангаш районнуң хакжээки школазы, оон башкылар коллективи өөредилге чылын чедиишкинниг доозар дээш дарый хемчегларни алыры чугула.

Х. МОНГУШ.
«Шыны»ның тускай корр.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ИНДИРА ГАНДИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ДЕЛИ. (СЭТА).—Хамаарышпас эргени чедип алганының соонда Индия иштики экономика фронтузунга улуг чедиишкиннерни чедип алган деп, премьер-министр Индира Ганди медеглээн. Массалыг информацияның индий институдунуң төлөөлекчизи-биле беседа кылып тургаш, 28 чылдың дургузунда чуртка тараа бүдүрүлгези дөрт катап көвүдээн, үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли үш катаптан ажыр өскен, суггаттыг черлериниң шөлүдыка калбарган, амгы үеде барык 90 миллион өөренікчилер школаларда өөренип турар дээрзин И. Ганди демдеглээн.

«Чуртка күүчүледдиң байдалын тургузарын» оралдажып турар барыын үелдиг күштериниң хөделиишкиннерин И. Ганди буруу шапкан. Мөлчүүү аңгыларның эрге-ажыын барымдаалап турар реаксылыг идегеттер барын үзелдиглериниң шимчээшкининге каттыжа бергеннер деп, ол онзалап демдеглээн. Мурнуу Азия чурттарынга боо-чепсекти катап садып эгелээр деп, АКШ-тың чазаанның үндүргеи шиитпиринге сагышсыраашкынын И. Ганди түннелинде илергейлээн. Индия биле Пакистан боттарының аразында садыгның, судлонар аргыжылгазының болгаш ийи таланың харылзаалары улам ыңай таарыштырарының өске-даа айтырыгларының талазы-биле үре-түннелдиг чугаалажышкынарны чорудуп турар амгы үеде АКШ-тың ол алган хемчээн «күзенчиг эвес» хемчег болган деп, И. Ганди чугаалаан.

ДАЛАЙГА ЭРГЕЛЕР ДУГАЙЫНДА

ЖЕНЕВА. СЭТА-ның корр. П. Егоровтуң дамчытканы: Ында Национал орлузунда КНО-нуң далай эргелериниң дугайында конференциязының үшкү сессиязы ажылын үргүлчүлеп турар. Оон киржикчилери — 150 чурттуң төлөөлекчилери делегей океанын ажыглаар эргелер талазы-биле кол үндезин принциптериниң дугайында делегей дугуржулганын ажылдап кылып турарлар.

Кургаг чер кавызының девискээрлериниң ындында далай дүвүнүң минералдыг курлавырларын шинчилеп тыварының болгаш ажылдан кылырының дугайында дүрүмнериниң кииртинген төлевилелдерин бирги комиссияда көрүп эгелээн.

Бо айтырыг талазы-биле ССРЭ-ниң төлөөлериниң киирген документизи конференцияның киржикчилериниң улуг кичээнгейин хаара тудуп турар.

Совет төлевилелде бо талазы-биле делегей ниитилежилгелериниң-даа, бүгү күрүнелериниңдаа эрге-ажыктарын барымдаалаан, далай дүптерин эжелеп алырын болгаш хиралендирип, үрелирин болдурбазын көрген.

Далай дүвүн шинчилеп, ажыглаары-биле холбашкан ажылдардан далай суунуң хирленип, үрелириден камгалаары совет төлевилелдиң чугула түүлү бооп турар.

УЛУСТУҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫ ДЭЭШ

ЛИМА. (СЭТА). Аңаа болган парлалга конференциязынга Перунуң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Франсиско Моралес Бермудес социал-экономикиг, депшилелиг чаартылгаларны улам быжыглап чорударының программазының дугайын чугаалаан.

Ф. Моралес Бермудес ажылчы чоннарны «чазак чери-биле шуут-ла ажыы-биле, ак сеткилдиг холбаалыг болурунче» кыйгырган. Маңаа холбаштыр чоокку үеде министерстволарның болгаш өске-даа төп албан черлериниң удуртукчуларының чоннуң калбак кезектериниң төлөөлекчилери-биле ужуражыышкыннары эгелээрин ол дыңнаткан.

Ындыг ужуражыышкыннарга өкономика, политика болгаш социал байдал талазы-биле холбашкан айтырыгларның дугайында саналдарны, шүүмүүлелдерни чугаалажып көөр апаар.

Ф. Моралес Бермудестиң чугаалааны-биле алырга, ам бөлүр ужуражыышкыннар үезинде улустуң калбак кезектери Перуда бооп турар чаартылгаларның кол утказын болгаш ужур-дузазын ханызы-биле билип алырынга дузалаар ужурлуг.

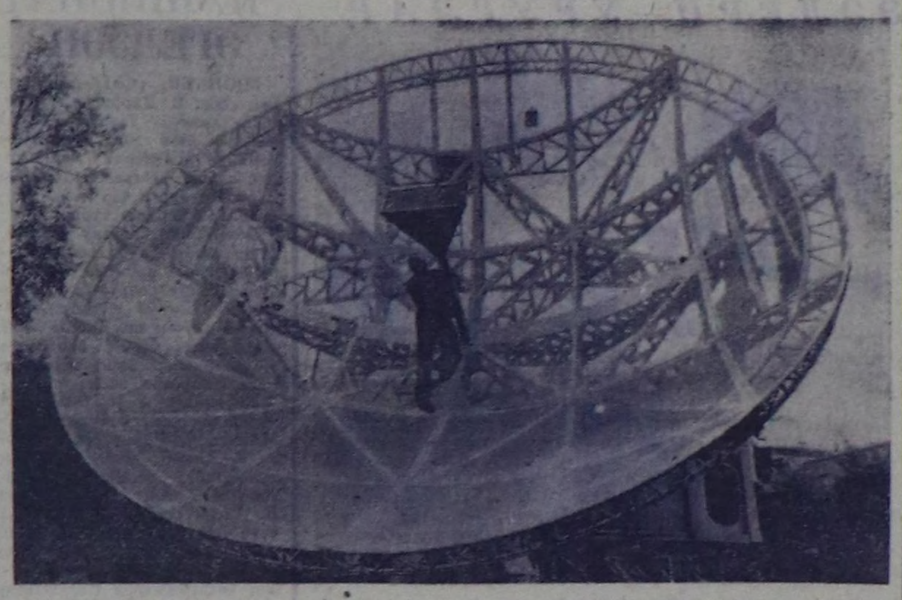

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. Прагадан ырак эвес турар Ондржейов обсерваториязы Европада эң улуг астрономия төвү болур. Ону эң-не болбаазыраңгай, нарын дериг-керекселдер-биле хандырган. Социалистиг чурттарның оон өске эртем албан черлери-биле чергелештир Ондржейов обсерваториязы «Интеркосмос» спутниктерни ужудуушкунга белеткээринге, космостан келген эртем медээлерни ажылдап кылырынга идепкейлиг киржип турар.

ЧУРУКТА: чаа радиотелескоптуң антенназы.

ЧТК-СЭТА-ның фотозу.

ЧОГУУР АЙТЫРЫГЛАРНЫ ЧУГААЛАЖЫП ТУРАР

АЛЖИР. (СЭТА). Алжир найысылалда Делегейниң юрист-демократтар ассоциациязының X конгрези хуралдаарын уламчылап турар.

Гитлержи фашизмге удурланыышкынның хосталга дайынының түннелинде тыптып келген Делегейниң юрист-демократтар ассоциациязы реакцияга удур, демократия болгаш кижиниң эргелери дээш делегей хөй-ниитилиниң чорудуп турар демиселиниң мурнуу одуруунга, кезээде туржып келген. Ассоциацияның президентизи П. Кот, совет делегациязының баштыны, ССРЭ-ниң Дээди судунуң даргазы Л. П. Смирнов, Алжирниң юстиция министри Б. Бенхамуда, чили патриоттарның төлөөлекчизи, Чилиниң Улусчу чаңгыс эп чазаанның даштыкы херектер министри турган К. Альмейда болгаш оондаа өскелер конгресстиң индиринден чүве чугаалаан.

Амгы конгресс тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш демиселге чедип алдынган улуг-чаалап алыышкыннарлыг үеде чиылган деп, сөс алганнар демдеглээн.

Дүшкүүрүг байдалды эвирилдырарының, тайбыңны быжыглаарының болгаш делегейниң дем каттыштырын ажылдаарын калбартырының эрге-ажыктарында дүүштүр ассоциацияның ажыл-чорудулгазын улам идепкейжидерин эргежок чугула деп үнелээр бодалды киржикчилер боттарының чугаалаарында демдеглээн.

Ам конгресстиң 5 комиссиязы ажылдап эгелей берген.

ТУЛЧУУШКУННАР

БАНГКОК. (СЭТА). Пномпеньниң кыдыгларында кадыгдошкун тулчуушкуннар улам күштелип турар. Камбоджаны хостаарының күштери апрель 3-те хоорай камгалаалының соңгу, соңгу-чөөн болгаш мурнуу талаларындан элээн каш шаап халдаашкыннарны, чаза таварыышкыннарны кылганнар. Патриоттар үтер-боо болгаш ракета адыышкыннары-биле деткидип алгаш, найысылаадыг соңгу-чөөн талазында 4-ле километр черде Мехонг хемниң чөөн эринде шериг баазазындан пномпеньчи солдаттарны үндүр ойладыпканнар. Соңгу-барыын таладан патриоттар дүнеки үеде шаап халдаашкынны кылгаш, дайзынның дыка күштүт камгалалын чаза шаап эрткен болгаш Почентонг аэродромче улам чоокшулап бар чоруурлар. Аэродромнуң бодун үгер-боолар болгаш ракеталар-биле үзүк-соксаал чокка адып турар. Хосталга күштери найысылалче ооң мурнуу талазында Бассак хемниң унуп дургаар дыка күштүт шаап хаадап турар. Пномпеньның чоогунда кожаланчак хоорайлар—соңгу талада Прэкпну болгаш мурнуу чүкте—Такмау база бүзээлеледе кирген. Найысылалда америк элчин черинин ажылдакчыларының чамдызын көжүрериниң дугайын чарлаан.

Чурттуң соңгу-барыын талазында Ваттамбанг хоорайның гарнизон шериглерин патриоттар ооң чөөн болгаш мурнуу-чөөн таладан дыка күштүт согуушкунга таварыштырып турар. Ол ышкаш Сиемреап хоорай чанында тулчуушкуннар база күштелген. № 4 стратегиг орукта Кампонгсела хоорайны үргүлчүледдиг үеде бүзээлээн түннелинде хостаан. Кампонгселаның болгаш Камбоджаның мурнуу талазында Камнот порт чанында база шыңгыы тулчуушкуннар бооп турар.

Дун Би-унуң мөчээни

ПЕКИН. (СЭТА). ККП Төп Комитединиң кежигүнү, ККП ТК-ның Политбюрозунуң доктаамал комитединиң кежигүнү болгаш Улус төлөөлекчилериниң бүгү-кыдат хуралының доктаамал комитединиң даргазының оралакчызы Дун Би-у аараш 90 харлап бар чораш, апрель 2-де мөчээн деп, Пекинде албан хуузу-биле чарлаан.

Дун Би-у—ККП-ниң үндезилекчилериниң бирээзи, ККП-ниң I съездзиниң киржикчизи.

Дун Би-у Кыдат-совет найырал ниитилелин тургускан-ның бирээзи болгаш хөй чылдар дургузунда ооң удуртулга черинге ажылдап келген.

ДАШТЫКЫ МЕДЕЭЛЕР

⊙ **ВАШИНГТОН.** Балтимор хоорайның 200 тудуг объектилеринде ажыл соксаан. Тус черде 12 профэвилел организациядарында бактаап турар 9 мүн хире ажылчыннар ажыл соксадыышкынын чарлааннар, олар болза күш-ажыл дугуржулгаларын чаартыр болгаш тудугжуларның ажыл төлевирин бедидер дугайында негелдерни бүдүрүлге эелериниң хүлээп албаанынга удурланып турарлар.

⊙ **ТОКИО.** Марттың 31-де доозулган 1974—1975 чылдарның саң-хөө чылында Японияның найысылалынга хереглел бараанналарының өртектериниң индекизи 20,7 пунктуга заартаан дээрзин чурттуң министрлер кабинединиң чанында статистика бюрозу дыңнаткан. Ол болза 1955 чылдан бээр өртек индекизиниң эң-не улуу-биле заартааны ол бооп турар.

⊙ **БОННН.** ГФР-ниң даштыкы херектер министри Г.-Д. Геншер апрельдиң 3-те Испанияже чорушкан. Ол болза Мадридке испан чазактың удуртукчулары-биле чугаалажышкыннар кылыр. Барыңгерман парлалганың бижип турарындан алырга, аңаа чугаалажыр айтырыгларның аразында Чер-ортузу далайның районунда байдал, Европаның экономиктиг ниитилежилгезинге болгаш НАТО-га Испанияның хамааржылгазы дээш ышкаш айтырыглар бар.

⊙ **РИО-де-ЖАНЕЙРО.** Эрткен чылын 4 мүн хире бразилдер менингиттен өлген деп, кадык камгалад министри Алмейде Машаду дыңнаткан. Ол зарыгның катап өскүп эгелээрин чайладыр сорулга-биле эрге-чагыргалар ол зарыгга удур 80 миллион түп вакцина эмни даштыкыда чагыткан дээрзин министр демдеглээн.

⊙ **НИКОЗИЯ.** Киприниң президентизи Макариосстуң даргалаашкыны-биле чурттуң политиктиг бүгү партиялары кирип турар Национал чөвүлелдиң хуралы аңаа болган.

Чөвүлелдиң кежигүннери өртүлүктүң иштики байдалын чугаалажып көрген.

(СЭТА).

Экономиказы дорайтаан, ажыл чоктар көвүдээн

Капитал чурттарының экономиказының дорайтаары күштелгеш, бүдүрүүлүкүнүң эвзэжедиринге, капитал салыышкыннарын кызырарынга, ажыл чок кижилерниң көвүдээринге чедирип турар.

АВСТРИЯНЫҢ экономиказында кризистиг болуушкуннар улам тодаргай хевирлиг илереп турар деп, Австрияның федералдыг садыг-үлетпүр палатазының президентизи Р. Заллингер медеглээн.

Кылыр ажылының кезик-чамдыызын өскүнган кижилериниң көвүдээни онза күштүт билдинип турар деп, ол демдеглээн. Федералдыг садыг-үлетпүр палатазының дыңнаткан барымдааларындан алгаш көөрге, ам чурттуң хөй-хөй бүдүрүлге черлеринде кызырган эзлчеглиг ажылдаар чурум дээр чүве тургустунган. Ынчангаш ажыл-ишчилериниң чамдыызы алыр ажыл төлевириниң кезик-чамдыызын оскунуп турар.

«Фольксштимме» солуунун демдеглеп турарын ёзугаар алырга, чоннуң кылыр ажыл-иштиг турарының дорайтаа, кызырылганы экономиканың тудуг болгаш пестаавы адырларынга үржүктүг болган.

Албан хуузунда дыңнадыглардан алгаш көөрге, Австрияда ажыл чок кижилериниң саны ам чурттуң ажылдап шыдаар бүгү чонунуң 2,7 хуузу болган.

ШВЕЙЦАРИЯНЫҢ экономиказында бүдүрүүшкүнүн дорайтаары түлүктеп турар деп, Швейцарияның экономика байдалының дугайында экономиктиг кады ажылдажылга болгаш хөгжүлде организациязының экспертериниң илеткелин тайылбырлаап, «Журналь де Женев» солун бижээн.

1974 чылда чуртка ниити национал продукт 1973 чылдың деңнелинге арткан турда, үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң хемчээли ооң мурнунда чылдаазындан чаңгыс-ла хуу көвүдээн. Ындыг турбуже акша үнезиниң кудулаары чыл дургузунда өртумаа-биле алырга 8 хуу болган, өртектер 10 хуу аартаан.

Швейцар ажыл-ишчилерге капитализмниң бүгү-ниити кризизи берге-ле уржуктарлыг болган деп, «Вуа увриер» солун бижээн. Женева, Бери, Цюрих болгаш Невшатель кантоннарның хөй-хөй бүдүрүлге черлеринге ажыл неделязын 20—50 хуу кызырган.

БЕЛЬГИЯГА акша үнези кедергей кудулап дужер орта, Европаның экономика талазы-биле берге хоочулуг чурттарының биреэзи өд апарган деп, Бельгияның социалистиг партиязының даргаларының биреэзи В. Клас медеглел кылып, Динан хоорайга чүве чугаалаан.

(СЭТА).

ОРГАНИЗАКЧЫЗЫ

руссияга партизан шимчээшкинин партияның чажыт 10 обкомнары, 193 районнар аразының комитеттери, хооркомнары, райкомнары, 1 200 эге организациялары удуртуп, башкарып турган.

Партизан дайынынга болгаш чажыт партизан шимчээшкининге ниити удуртулганы партия Төп Комитеди боттандырын келген. Партия Төп Комитединиң шиитпирин ёзугаар партизан шимчээшкининиң Төп штабы тургустунган. Чоннуң өжээн негекчилериниң эң чугула хөделиишкин планнарын партия ТК болгаш эвилел республиканың партия Төп Комитеттери чугаалажып көргеш, бадылап, фронтуларның дайын чорудулгалары-биле сырый холбаштырып турган.

Партияның удуртулгазы-биле калбарып, өскээн партизан шимчээшкини дайзынга удур демиселдиң стратегиг чугула фактору болу берген. 1942 чылдың чайынындан эгелээш, немец-фашистиг командылал совет-герман фронтуга турган кургаг чер шериглериниң 10 хуузун партизаннарга удур утландырып, фронтудан чардыктырар ужурга таварышкан.

Бодунуң ленинчи Коммунистиг партиязынга баштаткан маадырлыг совет улус болгаш оон алдарлыг Чепсектиг Күштери дайынның баштайгы үечадазының бергелерин ажып эрттирээн, 1942—1943 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынынга үндезин эргилдеин чедип алган. Сталинград чанынга гитлержи шериглерни чылча шаңканы. Кавказ дээш, Курск эзтээнге, Днепрге тулчуушкуннар болза улуг тиилелгеже бистиң оруувуска төөгүлүг үе-чадалар болган. 1944 чылда бистиң шериглеривис совет девискээрни дайзындан бүрүү-биле арыглап хостаан. Шавар халдаашкыныг дараазында улуг хөделиишкиннер-биле Совет Армия бодунуң хостакчы ыдыктыг хүлээлгезин күүсетпишаан, фашистиг эжелелден Австрияның, Албанияның, Болгарияның, Венгрияның, Норвегияның, Польшаның, Румынияның, Чехословакияның, Югославияның улустарын хостаан. Дайынны тиилелгиг дооскан түннелинде немец улусту фашизмниң дерзии дарлалындан база хостаан.

* * *

Тиилелгени экономика талазы-биле хандырары, шериг ажыл-агыйын эптиг аргалыг кылдыр организастаары —партияның дайын үезинде эң чугула сагыш салыышкыннарының бирээзи бооп турган. Бо чугула сорулганы шиитпирлээрде, партия дайын мурнуидаагы беш чыл планнарының үезинде оон удуртулгазы-биле тургустунган күчүлүг социалистиг индустрия базазынга болгаш социалистиг көдээ ажыл-агыйга даянып турган. Волга чоогунга, Уралга, Сибирьге тургускан шериг-үлетпүр базазы ынчаарда эң чугула рольду ойнаан.

Фронтуның хереглелдерин хандырар хүлээлгелиг улус ажыл-агыйының кол адырларын ВКП(б) ТК-ның кежигүннери болгаш кежигүнүге кандидаттар удуртуп, башкарып турган. Партия болгаш чазактың дайын үезинде даалгаларын күүседири-биле холбашкан оперативтиг айтырыгларны шиитпирлээр кылдыр Камгалалдың Күрүне Комитединиң төлөөлекчилерин чугула экономиктиг районнарже болгаш улуг үлетпүр төптериниче томуйлап чоруткан. Партияның салдарын күштелдирер сорулга-биле ВКП(б) ТК-ның партортарын улуг бүдүрүлге черлеринче база томуйлап чоруткан. Машина-трактор станцияларына болгаш совхозтарга политкилдистерин тургускан.

Дайынның баштайгы үе-чадазында Совет Армияның түр када атказрлаар ужурга таварышкан чоруу улус ажылдагыйын дайын байдалынче шилчидиринге бергедээшкиннерни болдуруп турган. 1941 чылдың июльдан ноябрь айга чедир үениң дургузунда 1.523 үлетпүр бүдүрүлге черлерин, оон иштинде 1.360 улуг бүдүрүлгелерни — колдуунда шериг заводтарын чурттуң төөн үүгүнде районнарже көөргеи.

Маадырлыг совет ажылчын ангы, бүгү чон бодунуң Коммунистиг партиязының башталгазы-биле дайын үезинин бо бүгү бергелерин эрестаг ажып эрткен болгаш 3—4 айның дургузунда, совет үлетпүрүү шериг бүдүрүлгезин кылдыр эде тургускан. Ынчаарга, бүгү совет экономиканы дайын байдалынче бүрүн шилчидирин бир чыл хире үениң дургузунда боттандырган.

Шериг чепсээн бүдүрерин эң кыска хуусаада көвүдедир, шынарын бедидер дугайында Коммунистиг партия сагыш салыышкынны соксаал чокка илергейлеп келген. Дайынның бүгү чылдарында бистиң үлетпүрүвүс 104 мүн танкыларны, боду чоруур артиллерия установкаларын, 137 мүн самолёттарны, 488 мүн үгер-бооларны будүргеш, Совет Армияга берген. Шериг техниказын бүдүрер талазы-биле Совет Эвилелиң дайзыдан ыракта ажыг болган.

Капитализмден социализмниң маргыллаа чок артык күштүүн Ада-чурттуң Улуг дайыны база катап бадыткап көргүскен. Социализмниң ол артык күштүг аргаларын Коммунистиг партия мергежилдин-биле ажыглап, фронтуның эргеажыынга, тиилелгени чедип алырынга бүрүн баран болдурган.

Эптеш чок ийи идеологиялар: социалистиг — эң-не деп-шилгелиг болгаш ажылчы чоннарның үндезин эрге-ажыын илергейлээн идеология болгаш капитализмниң эң-не реаксылыг бөлүктериниң эрге-ажыын камгалаан фашист-буржуазтыг идеология гитлержи Германияга удур Совет Эвилелиниң дайынында месилдежип турган. Марксисчи-ленинчи идеяларның амыдыралчы улуг күжү, коммунистиг идеалдарга совет кижилериниң шынчызы Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкун чылдарында долузу-биле илергейлеттинген, ССРЭ-ниң улустарының найыралы улам каннаалын быжыккан, Коммунистиг партиязын долгандыр совет кижилер улам сырый каттышкан.

Дайынның чаңык ышкаш чылдарында массаларның ортузунга партия идей-политиктиг кайгамчык улуг ажылды чорудуп, совет патриотизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң ёзузунга, дайзынны көөр хөөн чок чорукка, фашизмниң дерзии идеологизын болгаш калчаалыг политиказын көөр хөөн чок чорукка совет кижилерин могаршылаг чокка кижизидип келген. Совет күрүнениң бүгү улустарын партия сырый каттыштырган болгаш бистиң ниитилеливистиң мораль-политиктиг чаңгыс эвин хандырган.

Совет улус болза улуг Тиилелгениң кол хандырыкчы күжү болган, гитлержи Германияны болгаш милитаристиг Японияны чылча шеварынга ол шиитпирлиг салыышкынны киирген, дайынның кадыг-берге бүгү шылгалдаларын алдарлыы-биле шыдажып эрткен. Совет улус ынчангаш бүгү-ниитиниң хүндүткелин эдилеп, маадыр-улус, тиилекчи-улус деп дүрүм ёзугаар аладып турар.

Коммунистиг партияга, оон политиказынга совет улустуң бүзүрели, идегели Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында улам-на быжыккан. Партияның бүгү-ле хемчегларын дайын үезинде бүгү совет улустуң изин-биле деткээн база партийжи хүрээлениниң дайын чылдарында өзүлдезин ол дугайын тодаргай херечилеп турар. 1941 чылдың июльдан 1945 чылдың июль 1-ге чедир партия кежигүнүнүң кандидаттарында 5 миллион 100 мүн кижини, а партия кежигүүнүнге барык 3 миллион 300 мүн кижини хүлээп алган бооп турар.

Коммунистер болза тулчуушкунда шериглериниң, тиилелгени тылга каннаан күш-ажылчы коллективтериниң башкарыкчы организакчылары база кижизидикчилери болуп келген. Коммунистиг ат-алдары, оон быжыг туруштуу болгаш маадырлыг чоруу, өлүмден коргуш чогу, кан дег быжыг тура-соруктуу, бедик патриотизми болгаш интернационализми бүгү дайынчыларга, бүгү совет кижилерге чаагай үлегер-чижек болган. Совет Эвилелиниң бүгү маадырларының дөрттүк барык үш кезии— партия кежигүннери. Ийи миллион хире коммунистер — 1941 чылдагы сан-учётту ёзугаар алырга — партияның бүгү кежигүнериниң ортаа кезиинден хөйү Төрээн чурт дээш, Тиилелге дээш ыдыктыг дайынга боттарының амы-тыныын бергеннер.

* * *

Тиилелгениң алдарлыг 30 чылынга уткуштур совет кижилер хынамчалыг белеткенмишаан, социалистиг Төрээн чуртту камгалаар ыдыктыг хүлээлгезин фронтуга эрестинбиле күүсеткен бүгү маадырларны, тылга могаг-шылаг чокка ажылдаан бүгү кижилерни бедин-биле хүндүлеп, алдаржытпышаан, бо өөдүр-чаагай чайыннанчак улуг Тиилелгениң организакчызы болгаш сорук киирикчизи — совет ниитиледдиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү — Коммунистиг партия болган дээрзин онзалап демдеглеп турар. Бодунуң ленинчи партиязын долгандыр сырый каттышкан совет улус оон удуртулгазы-биле кижи төрелгетениң чыртыкылыг колир үезин —коммунизмни бистиң чуртувуска амгы үеде чедиишкиниг тургузып турар.

Генерал полковник
Г. СРЕДИН.
Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелиниң начальниги-ниң бирги оралакчызы.

Чоокта чаз Индияның найысылалы Делиге болган чыскаалдың киржикчилери. «Диего-Гарсияда АКШ-тың базазы—Индий океан девискээринде тайбыңга болгаш күрүнелериниң айыыл чок чоруунга кыжаныышкын болур!», «Даштыкы базаларны узуткаар херек!» деп кыйгырыгларны бижээш, тудуп алгаш чоруп турганнар. Ол чыскаал массалыг митинг-биле доозулган.

ЧУРУКТА: индий найысылалдың кудумчузунда чыскаалганнар.

Н. КОЛЬЦОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧАЛГЫННЫГЛАР ГАЛЕРЕЯЗЫ

РСФСР-ниң улустуң чурукчузу, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады А. Н. Яр-Кравченко Нева хоорайында чеде берген. Аңаа ооң «Ленинград төөгүзү» деп делгелгези ажыттынар. Ол чурукчу шериг ужудукчулары чораан дайынчы эштери-биле ужурашкан. Үе эрткениниң аайы-биле саргара берген фронтучу чуруктардан Ада-чурттуң Улуг дайынының тулчуушкуннарынга оларның эткен чалыы назыны көстү хонуп келген.

Ленинградтың коргуш чок ужудукчулары биле Чурулга академиязының доозукчузу Анатолий Яр-Кравченко ол чылдарда агаар делгемнеринге кады ужуп чоруп турган, Яр-Кравченко адыгжы-радистер курузун доозуп алгаш, эки тура-биле дайынче чорупкан, бомбалаар шүүргедекчи самолёт экипажының кежигүнү болу берген. Ооң планшеди кажан-даа белен альбом, карандаштаяыг чоруп турган. Ленин хоорайы дээш маадыр тулчуушкунуң төөгү демдеглелинге ооң чураан чуруктары беш үс дөртен арын болган.

Делгелгеде чечен-чурумалдыг «Бедиктер гвардиязы» деп чыынды чуруктарны көргүскен. Чыынды чуруктарны муң-муң кижи тудуп көрген, олар ынчангаш улчуктур кылаа берген. Яр-Кравченко ол чуруктарны Александр Прокофьев-биле болгаш Виссарион Саянов-биле кады чуруп тургускан. Чуруктарның номун сатканындан кирген акшаны «Парлалга ажылдакчызы» деп танк колонназын тургузарының фондузунга шилчидип берген.

Ленинградтың агаар делгемниң маадырларының аттары-биле кудумчулар, корабльдер, пионер лагерьлери адаттынган. Ол маадырларның портреттери бөгүн база кайгамчык сонуурганчыг. Оларны шайлап олурда, номчуттунуп, даалылап турда-даа — үүлбүрү байдалдыг турда чурукчу чуруп көргүскен. Чамдык портреттерни ээлчегли ужудуушкунче үнүптеринге чедир кашла минута арткан турда чуруй тыртып каггылаан.

— Бо делгелге — дайынның документилери үүве. Ленинград фронтузунуң кезектеринге болгаш салбырларынга үс ийи чурукчу шериг албанын эрттирип турган. Олар шупту боттарының шериг хүлээлгезин күүседип, солуннарга ажылдап бээр, хуудустар, плакаттар, альбомнар үндүрер чай анны тыртып алыр үени тып ап чораан. Оларның кижи бүгүдезиниң улуг маадырлыг чоруккa бодунуң хуузунда тураскаатканы, база-ла мээцин дет «Ленинград төөгүзү» бар — деп, Анатолий Никифорович ол делгелгеге Москвадан келгеш чугаалады.

О. СЕРДОБОЛЬСКИЙ.
СЭТА-ның корр.
Ленинград.

ӨНЗАГАЙ ДАШТАР

Кондопожтуң даш чонуп болбаазырадыр комбинадының делгелге залында кандыг даштар чок дээр! Ооң Саян «чурттуг» ногаан нефритти, Кавказка «төрүттүнген» боралдыр өңнүг обсидианны, Памирден келген лазуритти, кижи бир-ле дугаар космосче ужудуп үнер хүнде Полар дээрбээниң ындыдан тывылган, Юрий Гагарин аттыг мусковитти, Кареллиниң беломоридин-даа көрүп болур. Оларны дес дараалай көрүп эртерге, өлдеп кайгамчык даш минералдар дугайында бир-ле онза солун ном номчаан ышкаш сагындырар.

Кондопож комбинады —даш чонуп болбаазырадыр талазыбиле Европада эң улуг бүдүрүге. Бистиң чурттуң чаа тудуг черлериниң болгаш даштыкы чурттардан ол-бо үүлдү даш-биле «хепкерин берип» көрүңер дээн үс-үс чагыглар аңаа кээп турар. Чижээ, чоокта чаа кондопожчулар Прага метрозунуң станцияларын маны-биле каастап доосканнар. Амгы үеде олар Герман Демократтыг Республиканың найысылалы — Берлинде чаа улуг ордунуң шимелдезинге хереглээр уран-шевер даш каасталгаларны чорудуп берип эгелээн.

Чагыг бүрүзүн тускай материалдан кылып турар. Ынчангаш Кондопожка чурттуң янзы-бүрү булуңнарындан келген өлдеп онза даштарны чонуп болбаазырадыры тускай мергежил апарган. Ол чорук аңаа Ада-чурттуң чараш даштарының дугайында кайда-даа чок онзагай музейни тургузар арганы берген.

Ук музейниң кайгамчык экспонаттарының аразында кыскыл өңнүг порфир деп чараш даш база бар. Ооң ачызында Карелияның Шокша суурунуң ат-алдары делегейге алгыс тараан. Ук даштың минералдыг составы бир аай. Ооң даштын көрүнчүк ышкаш кылаңайын турар кылдыр чонгаш, кандыгдаа агаар азы химиктиг чүүлдер дегзирге, черле тоовас, кылаңнаары мырыңай дам баар.

Н. МИЛОВ,
СЭТА-ның корр.
Петрозаводск.

Культура одагларының ажыл дуржулгазындан

ӨГБЕЛЕРНИҢ ЧААГАЙ ЧАҢЧЫЛДАРЫ

Келген аалчы кижи өгнүң ээлери-биле менди солчур:

— Сол менди тур силер бе? Аарыг-аржык чок бе?

— Менди тур бис. Аарыг-аржык чок, силер кандыг тур силер, аарыг-аржык чок бе?

— Менди-ле ийин. Мал-маган хүр-дүр бе?

— Бисте хүр-дүр, силерде ыт-куш тайбың бе?

— Бисте тайбың ийин. Өзүт-сиген кандыг болду?

Чээрбиги үүс чылдың чеден чылдарының кижилеринге чөөн чүк улузунуң шак мындыг узун амыр-менди солчулгазы каттырынчыг ышкаш сагындырар. Ону ынчаар бодаваңар. Ам болза ында-хаая ужуражыышкыннар үезинде ажыл-херек дээш далаш кадында, кыска чугаа солчуп тура бот-боттарывыска чамдыкта кичээнгей чок-даа апарган ышкаш сагындырар.

Тыва араттарның амыдыралчуртталгазы аар-берге, карацгы бүдүүлүк чораан. Ынчалза-даа оларның ёзулалдары, чаңчылдары, дамырак кара суг дег арыг чаагай. СЭКП Өвүр райкомунуң, райкүүскомнуң культура килдизиниң ажылдакчылары өгбелериниң чаагай чаңчылдарынга, оюннарынга, ырларынга тураскаатканы кежээлерни ой-ойде организастап турары кончуг эки.

Шак ындыг кежээ чоокта чаа Хандагайты суурга эрткен. СЭКП райкомунуң бирги секретары Чылбаа Хелеевич Ооржак кежээни ажыткаш, ада-өгбелериниң үүс-үүс чылдарда эдилеп чораан чаагай чаңчылдарының аныяк-өскенге ужур-дузазын тайылбырлаан.

— Бистиң чуртувустуң кандыг-даа улузунуң өнзагай үүлдери улам чечектелип сайзыраан турарынче ниитилеп, сагыш салыышкыны улуг — деп, ол чугаалады.

Кежээниң организакчылары аңгы-аңгы хар-назылыгларны аңаа чалап келген. Пенсионер Семен Мугурович Таважаптың чугаазы солун болган. Ламахамнар оларны канчаар мегелеп, үптеп чораанын ол чугаалады. Тывага чээрби ийи хүрээ турган, чаңгыс-даа эмнелге турбаан.

— Бистиң улустуң эки чаңчылдарын утпас ужурлуг бис —деп, библиотекарь Опал Шулуу демдегледи.— Олар боттоттарына ханы хүндүлелди, ёзулалды сагып чораан. Улугларга хамаарыштыр аныяк-өскенниң хүндүлел-ёзулалдарын чижек кылдыр айтып болур.

Партия райкомунуң организастыг килдизиниң инструктору Степан Хавырыкович Сыгыртаа тыва улустуң оюннарының дугайын чугаалаан. Даалыылаарын, тыва шыдыраа болгаш өске-даа оюннарны канчаар ойнаарын көргүскен.

Тыва улустуң аас чогаалында чаңчылдар дугайын СЭКП райкомунуң хереөженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи Сара Андреевна Балдан чыылганнарга таныштырды. Өвүрде кайгамчык хөгжүмчүлер, ыраажылар, улустуң ырларының болгаш кожамыктарының күүседикчилери чурттап турар. Будапештиге болган делегей конкурузунуң лауреады Сергей Куулар сыгыт-биле аян туткан. Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Санчы Кызыл-ооллуң игил-биле үделгелиг күүселдезин көрүкчүлер катап-катап дилеп турган.

Ол кежээге хөй-хөй кижилер боттарының уран мергежилин хөйте бараалгаткан. Кадарчы Монгуш Балган тыва кожамыктарны тааланчыг-ла бадырган, райкүүском даргазы Серенмаа Байыр-оол хомустап турда база солун.

— Кежээни организастап эрттиреринге төөгү эртемнериниң кандидады Георгий Николаевич Курбатскийниң «Тыва улустуң байырлаалдары» деп ному улуг дузалыг болган—деп, С. Балдан демдегледи.—Тыва улустуң чаңчылдары болгаш ёзулалдарының дугайында байлак материал ында чыгдынган. Авторга четтирдивис.

СЭКП райкомунуң болгаш культура килдизиниң каттышкан планында «Орус болгаш тыва кухня», «Аас-кежин деп чүү?» деп кежээлер планнаттынган.

А. РУССКИЙ.

АНАТОЛИЙ КАРПОВ – ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОНУ

АМСТЕРДАМ. (СЭТА). Делегейниң шыдыраа федерациязының (ФИДЕ-ниң) президентизи Макс Эйве **совет гроссмейстер Анатолий Карповту** апрель 3-те **делегейниң чаа чемпиону** кылдыр чарлаан.

М. Эйвениң медеглээнин ёзугаар алырга, 1975 чылда делегейге бирги чер дээш маргылдаа эрттиреринің чурумунга дүүштүр делегей чемпиону ат дээш гроссмейстер Анатолий Карпов-биле шыдыраа маргылдаазынга делегей чемпиону адын камгалаарынга Р. Фишер белен эвес болган деп ол саналаан. ФИДЕ-ниң удуртукчуларының ойнаар азы ойнавазының дугайында аңаа каш удаа чоруткан бижиктеринге Фишер харыы бербээн.

Делегейниң он ийиги чемпиону Анатолий Евгеньевич Карпов чеди харлыында-ла шыдыраанны ойнап өөрени берген болгаш кайгамчык арганы мергежилдиин кончуг дүрген көргүскен. 1966 чылда ССРЭ-ниң спорт мастери атты чедип алган, 1969 чылда — аныяктар аразынга делегей чемпиону атты чаалап алган болгаш делегей мастери апарган, а база бир чыл эрткенде—делегей гроссмейстери болган.

1951 чылдың май 23-те Челябинск областың Златоуст хоорайынга төрүттүнген Карпов — Ленинградтың күрүне университединиң экономика факультединиң дөртү курузунуң студентизи, Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Төп Комитединиң кежигүнү.

Карпов — делегейге улуг маргылдааларының тиилекчизи (1971 чылда Москвага, 1971—1972 чылдарда Гастингске, 1972 чылда Сан-Антониога, 1973 чылда Мадридке). Ол маргылдааларга Ульф Андерсон (Швеция), Роберт Бирн (АКШ), Светозар Глигорич (Югославия), Властимил Горт (ЧССР), Бент Ларсен (Дания), Энрике Мекинг (Бразилия), Лайош Портиш (Венгрия), Вольфганг Ульман (ГДР), совет шыдыраачылар — делегейниң экс-чемпионнары Тигран Петросян, Василий Смыслов, Борис Спасский, Михаил Таль ышкаш, делегейниң шак ындыг эң күштүг гроссмейстерлерин ол ажып үнген.

Делегейниң чаа чемпиону Бүгү-делегейниң шыдыраа олимпиадаларының тиилекчизи — ССРЭ-ниң шилиндек командазының составынга Югославияга (1972 чыл), Францияга (1974 чыл) болгаш Европаның команда чемпионадынга (1973 чыл) киржип турган. 1974 чылда Ниццеге XI олимпиадага ССРЭ-ниң командазын баштавышаан, ол маргылдаалар төөгүзүнде бирги хөлге эң дээре түңнелдерни—14 салыгдан 12 санны ол чедип алган.

Делегейге шүүлде маргылдааларга Карпов 1973 чылда зоналар аразының маргылдаазынга бирги-ийиги черни үлешкен. Ооң соонда делегей чемпиону-биле ойнаар эрге чедип алыр дээш 1974 чылда болган маргылдааларга гроссмейстер Лев Полугаевскийни, делегейниң экс-чемпиону Борис Спасскийни болгаш ССРЭ-ниң дөрт дакпыр чемпиону Виктор Корчнойну тиилеп үнген. Ол маргылдааларга 60 салыгның 17-зин Карпов удуп алган, үүгле үш салыгга уттурган болгаш 1975 чылдың июнь 1-де эгелээр ужурлуг турган маргылдаага америк гроссмейстер Фишерге удур делегей чемпиону атты чедип алыр дээш маргылдаага кирер эргени чедип алган.

Карповту делегейниң чаа чемпиону кылдыр чарлааны — ооң спортчу шылгарңгай чедиишкиннериниң дүрүм ёзугаар түңнели-дир. Ол чедиишкиннери дээш 1973—1974 чылдарда ону делегейниң эң эки шыдыраачызы деп адаан болгаш «Алдын Оскар»-биле шаңнаткан.

Шыдыраага хандыкшылдыг миллион-миллион совет кижилер Анатолий Карповка изиг байыр чедирбишаан, делегейниң ол чаа чемпиону чаа-чаа улуг чедиишкиннерлиг болурун күзеп турар.

(СЭТА).

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

БӨГҮН хөгжүм-шиин театрынга 14 шакта Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери-биле ужуражылга болур, ооң соонда театрның артистери концерт көргүзер. «Геолог» Культура бажыңынга Геолог хүнүнге тураскаатканы Тываның комплекстиг геология экспедициязының коллективиниң байырлыг хуралы 20 шакта эгелээр. Политехникумнуң залынга хоорайның «Спартак» эки тура спорт иниитилелиниң бирги чери дээш баскетбол маргылдаазы 15 шакта болур. «Энергетик» Культура бажыңынга аныяктарның дыштанылга кежээни 20 шакта эгелээр.

ДААРТА хөгжүм-шиин театрынга хоорай школаларының бот-тывыңгыр уран чүүл коллективтериниң түңнел концерти 10 шакта эгелээр. Кежээ 18 шакта А. Островскийниң «Өнчүзү чок душтук» деп шиизи болур.

«Геолог», «Энергетик» Культура бажыңнарынга аныяктарның дыштанылга кежээлери 20 шакта эгелээр. Башкы институдунуң залынга чиик атлетикага институттуң ажык бирги чери дээш, шыдыраа клубунга, стол теннизинге өөредилге черлериниң аразынга маргылдаалар даарта 10 шакта болур.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАБЫ.

Бөгүн «ТУВИНСКАЯ ПРАВДА»

● **«1975: беш чылдың доозукчу чылы».** Республиканың бөлүк материалдар.

● **«Часкы хүн бүрүзүн—дүжүткө».** В. Мячинниң корреспонденциязы.

● **«Партиом секретары».** Тускай корр. В. Бузыкаевтиң «Тыва даг-дүгү» комбинаттың парткомунуң партийжи ажылының стилиниң дугайында чүүлү.

● **«Стандарт хоойлу болур ужурлуг».** Тыва автосептелге заводтуң метрология талазы-биле улуг инженери Е. Париловтуң корреспонденциязы.

● **«Чагаа бүрүзү—кижинии».** Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң инспектору К. Нурзеттиң чүүлү.

● **«Тиилелгениң 30 чылынга».** С. Козлованың корреспонденциязы.

● **«Хүннүң чаа чүүлдери».** Белүк информациялар.

● Бистиң чурттан, даштыкыдан болгаш спортчу информациялар.

Телевидение

АПРЕЛЬ 5-ТЕ
МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—Венгрияны фашизмдеи хостаанының 30 чылынга. Венгр Улус Республиканың телевидение программазы. Өңнүг.
11.50—Медээлер.
12.00—**«АБВГД-лээр».** Өңнүг.
12.30—**«Ада-иелер, силерге!**
13.00—13.10—Чапсар.
13.10—**«Эртенги почта».** Музыкалыг программа.
13.40—**«Кадыкшыл».** Кадыкшылдың делегей хүнүнге тураскаатканы эртем-нептередилгелиг программа.
14.10—**«Амытаннар аразында».** Өңнүг.
15.10—**«Музыка календары».**
15.40—**«Бирги кварталда канчаар ажылдаан бис».** Туркменияның газ үлетпурунуң өрүмнекчи мастери П. Я. Щепкинниң чугаазы. Өңнүг.
15.50—**«Уттунтурбас кинолентелер». «Балтиканың депутаты».** Уран-чечен фильм.
17.30—**«Ye».** Информастыг программа.
18.00—ССРЭ-ниң улустуң артизи Георг Отс ырдаар.
18.45—**«Дайын дайын-на болгай».** Уран-чечен фильм.
20.15—Политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Жуков телекөрүкчүлериниң айтырыгларынга харыылаар.
21.05—21.15—Чапсар.
21.15—**«Амытаннар аразында».** Өңнүг.
22.15—00.35—Хоккейге делегей чемпионады. **Швеция биле ЧССР-ниң шилиндек командаларының оюну.** Мюнхенден өңнүг дамчыдылга.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, бөгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге чаъстыг хар чаар. Мурнуу-барының чүк угланыышкынныг хат кошкак. Мурнуу-барының районнарга хат кошкаандан күштүүнге чедер. Агаарның температураза даглыг черлерге 6—11 градус чылыыр, өскелеринге бир градус сооктан 4 градус чедир чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барының чүк угланыышкынныг хат кошкаандан күштүүнге чедер. Агаарның температураза 5—7 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

СТАДИОННУҢ ЭЭЛЕРИ—УРУГЛАР

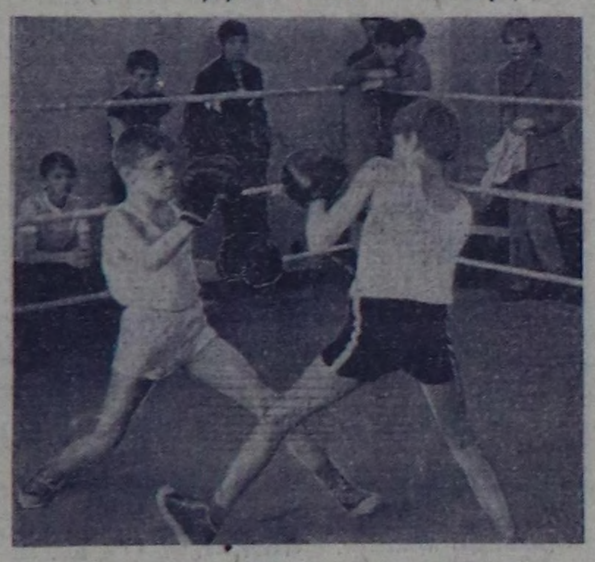

Красноярск хоорайның Төп стадионунга хүнүүн-не 1600 ажыг күш-культуржулар кээп өөренип турарлар. Оларның үштүң ийи кезии—бичии уруглар дугайында ында онза кичээнгейни салып турар.

Бичии-даа, улуг-даа спортчулар стадионнуң улуг шолүнде болгаш чеди спортчу залдарны бүрүнү-биле ээлеп турар. Уруглар эң ылаңгыя доштуг шөлге фигурауг чүүгулаашкынга дыка хандыкшылдыг. Стадионда ол ышкаш аныяктарның болгаш бичии уруглардың-даа спортчу школазы база ажылдап турар. Ында аныяк сибиряктар хостуг хүрешке, бокска, чиик атлетикага, гимнастикага болгаш футболга өөренип, мергежилди чедип ап турарлар. Эң шилиндек дээн элээди оолдар, кыстар спортчу мергежилдиң школазынга өөредилгезин уламчылаарлар. Оон оларга ёзулуг спортче орук ажыттынар. 750 муң чурттакчылыг Красноярск хоорайда 17 стадион, 118 спорт залы, 16 хаак баазазы болгаш өске-даа дыка хөй спорт черлери бар.

ЧУРУКТАРДА: оң талазында — келир үениң мөгелери болгаш боксёрлары (солагай талазында).

П. МАЛИНОВСКИЙНИҢ фотолары. (ПМА).

ЧЕМПИОНАТ ЭГЕЛЭЭН

МЮНХЕН. (СЭТА-ның тускай корр. В. Дворцов). Делегейде хоккей талазы-биле эң шыырак дээн шилиндек алды команда Мюнхенде чеде берген, олар делегейге болгаш Европага бирги чер дээш маргылдаада киржип турар.

Делегейниң спортчу болуушкуннарының бо эң кол чери—Мюнхенниң олимпий стадионунче спорт сонуургакчыларының кичээнгейи угланган. Чогум-на ынчангаш апрель 3-ке чедир ында бүгү диптерден 472 журналистериң чеде бергени таварылга эвес.

Маргылдаазы ажыдарының кыска-даа бол, байырлыг ёзулалынга ГФР-ниң президентизи В. Шеель дош кырынга хоккейниң делегей каттыжышкынының президентизи Д. Ахерн олар чыылганнарга чүве чугаалап, байыр чедирген.

Маргылдааның баштайгы ужуражышкынынга ЧССР-ниң хоккейжилери Польшаның спортчуларын 5:0 санга чиик уткан.

Ооң дараазында, кажан Москвага дүн ортузу чеде берген турда, ССРЭ-ниң хоккейжилериниң АКШ-тың толээлекчилери-биле ужуражышкыны совет спортчуларның тиилелгези-биле — 10:5 санныг доозулган.

ФЕЛЬЕТОН

ЧЕП КУР ШАА ЧЕТПЕС

— Уваа, чиктиг чүве, кижи амытан база кончуг-ла өскерлир боор-дур аа?—деп, кожам бир кырган буурул бажын ооңум чайып, пат өлдепсинген олур.

Арын-шырайын көөрүмге, элээн хандыр бодаңганзыг, бирле кижиниң салым-хуузунуң дугайында сагыш човаанзыг ышкаш болду. Бодап орар чүвезиниң дугайын меңээ чугаалаксаар хире боорга:

— Ол чүү ындыг кижи боор, кырган, бистиң суурда бе?— деп сонуургадым.

— Бо аан, бистиң суурда Монгуш Ыйдокту ынчап олур мен ийин—деп, кижим мындыг.

— Аа, мээң чээним ышкажыл. Алган кадайлыг, ажытолдуг, чаа-ла дөртен хар чедип чоруур кижи болгай. Ийет, баштай эки ажылдап чорду. Ам шынап-ла өскерилген: арагаже бажын супкан! Кырган даайы мен, дөргүлөрели, эш-өөрү-даа үттеп-сургап чадаштывыс. Шын харын, кырган, ыракка ыыт, чоокка шоот болган кижи боор. Сүмеңер чүл, канчап ону доктаадырыл? —деп, ооң арга-сүме айтырдым.

— Чүү деп чүү дээр мен ам. Аныяк кижи ындыг орукче кире бээри хомуданчыгдыр. Мындаа маңаа менден дөрт акша чээп кээрге бербейн, элээн сургадым-даа. «Ындыг-дыр, чөп-түр» деп хүлээп ап олурган хирезинде-ле, кежээ бо кудумчуну өрү элентеңдиң, буга дег, бустап-мөөреп чоктап чытты. Кандыг-даа болза, амыдыралды көрүп келген улуг кижиниң сөзүн дыңнап, эки түңнелди үндүрер боор деп бодаан мен, хоржок оол-дур. Көрүп-даа тур мен, арагалавышаан деп улустан дыңнап-даа тур мен. Эттинерле болза деп күзээр боордан башка, ам черле арга-сүме-даа тыппас мен—деп, кырган чугаазын доосту...

Ооң чоокка шоттуг, ыракка ыынчыг төөгүзүнүң эгези мындыг. Өг-булеэн-биле ол 1973 чылда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң тогду хойларын кадарып кадагалап турган. «Аар-саар чорук-херек бүдүрүп эккээйн, эртенээп кээр мен» деп кадайынга дыңнатканы, Баян-Тала суурже халдып кирген. Богда сүлде, бир хонган, ийи хонган—сураг, чеди хонган база сураг! Тогду хойлары-биле арткан аныяк иенин сеткили дүвүрей берген: «аарын-аржый бержик ирги бе, азы озал-ондакка таварышчы ирги бе?» Ооң кадайы Мамат дүне боорга орта удувайн, хүндүс боорга, суур кирген белде орукче харап көрүп каан турда-ла демгизи «Улаастай кирген оол уу-биле читкен» дээн ышкаш, сураг-ла барган. Дүннер, хүннер эртипле турган. Мал-маганын ажаан карактавышаан, ашаан маңаа пазын бараан хөөкүй ие чээрби хонуп чорда, дыңнаарга, суурда «бажын дергилеп» арагалап турар болган. Ооң түңнели өг-булеге өөрүнчүг болбаан: кадарган хоюндан чээрби бир баш ис чок читкен. Дүлээредир арагалаанының-на уржуу боор, Монгуш Ыйдокка багай, кара бодал төрүттүнген. Ол кожазы хойжу Монгуш Дажымбаның коданынче бузуттуг караан шыгаай берген. Ооң коданындан чээрби бир тогду хойну оорлааш, демги чидирген хойларының дуюун тургузуп алган. «Шивегейни шоодайга чажырын шыдавас» дээни ышкаш, ооң кара сагыштыг чоруу дештип, илереп келген. Демги кадарчыга ынча башты ол дириггe чажыды-биле эгиткен деп чугаа бар. Бодунун каш шээр малындан болгаш катаат-чуржаттарындан чыып турган, коданында «чирикти» дуглаан.

Кырган даайы мен хуумда база чеже үттеп-сургаар боор, кылыым хайнын келгеш, «чээн оолдуң багы—чеп кур шаа четпес-тир» деп соглегилээр-даа мен. Ооң соонда ону топтап көрүп олурарга, арныдаа, кулактары-даа кыспас, карактарының көрүжү-даа дүвүрээн сеткилди илеретпес, аңаа соглээн сос кулак дашты-биле эртип турар, кысказыбиле чугаалаарга, пат шоюккан бараскан-дыр.

Кижиниң сагыжын кижи бүдүү билир эвес; арагалаарда арай хостуун бодаан боор чадавас, Монгуш Ыйдок 1974 чылдың күзүнүнде бодунуң чуржузу Куулар Бадыйга дузалакчы кадарчылай берген. Күстүң чылыг ойу эрткен, соок кидин чыккынайны берген. Хойлар-даа төрүп эгелээлек. Ынчан Ыйдоктун «хаайы дыртыя» берген. Дүне безин удувастап, улаарап:

Каңгырама шилдерим,

Кайда силер, өңнүктер — деп, алгырып-кышкырып тура халып кээр апарган. Бир-ле эртен ол биеэги оруу-биле суурже, шаашкактаан инек дет, маңнап кирипкен. Ооң эгелээш-ле аал-ораның каргаш, кыш боорга, хыраазындан, чай боорга, шалыңындан билип «кылан-кара»-биле өңнүктежип чоруп берген. Доң баарлыг арагачы ада аал-ораның-даа, ажы-төлүп-даа көңгүс уткан, азып-тоян авырган оглу ышкаш авырарга чудай берген, арага-ла хайдынып чоруур деп ында-мында сураа үнер. Арагачының аксы боъш деп чугаа бар. Монгуш Ыйдок ам байыыргап, аалда каш мал-маганын тудуп бээр боон аазаап, акша-тогерикти-даа, араганын бодун-даа чээп ижип чоруп турар. Черден шил-даа чыып дужлаагаш, улустан акша-даа мегелеп ушта шаап алгаш, садып алыр чүвези чүгле арага, арага. Ол амгы үеде Чадаана хоорай-биле Хайыракан суурнун аразында куруг шил чыып, ону садып кылаштан турар деп сураг бар.

А ооң өөнге инек, хой азы шары айыткан чүве, ону алыр дээш келдим деп аргамчы тудуп алган кээп турар кижи-ле көвүдээн. Ол дээрге арынгүр чок арагачы адага мегелеткен чиик сеткилдиг кижилер-дир ийин.

Аныяк ие Мамат ам канчаар, чудуруун чудук алдынга суккан эвес дээн ышкаш ийи уруун кижизидип, доруктуруп, ажылдан салдыммайн чурттап орар. Эрес-кежээ ие сакманщик ажылын кылып, хөй хураганны төрээн колхозунга өстүр азырап берип, мактадып турар. А ооң ийи уруу бирээзи чедиги класста, бичезі үшкү класста.

Монгуш Ыйдоктун ийи уруу:

— Ачавыстың кончуун аа. Кайда чор сен! Эзи чаныр кээр сеп бе? Эки орукче кирип, хөйге ажыктыг ажылдан кылган болзунза аа, ачай!—деп, кээргенчин кончуг кылдыр алгырып кый деп чораанныарыгдыр ийин.

К. ОРУС.
Чөөн-Хемчик район.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, кодаа ажылагый килдизинин 21-47, үлетүр килдизинин 23-54, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, корректорларының 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тываа АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелинин типографиязы, (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1).

Тиражы 16.560 ЧАГЫГ № 140.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6. КАТАП ҮНЕР

ТС—00520.

кинотеатрларда

АПРЕЛЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Дустуг ыт»** 9.40, **«Миллионну канчаар оорлаары»** 11.00, 13.30, 16.00, 18.30, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **Киночыынды** 9.20, **«Корабльдер бастионнарны штурмнап тур»** 10.50, 15.00, 16.50, **«Алдын Будданың чажыды»** 12.40, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Тисса хемде»** 14.00, **«Оваарымчалыг бол, Зузу»** (1-ги, 2-ги сериялары) 15.50, 18.00, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Иван Васильевич профессиязын солуп тур»** 15.00, 18.30 шактарда.